

Tereziánská iniciativa

43

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

květen 2008

Letošní sněm byl trochu jiný...

Sněm, tentokrát trochu jinak

Když nám před časem pan Horal, majitel hotelu Duo, nabídl propůjčení místnosti pro uspořádání sněmu Tereziánské iniciativy zdarma, představenstvo to s radostí uvítalo. Znamenalo to úsporu minimálně 50 tisíc korun. Čím se však termín sněmu blížil, přibývalo obav, neboť některým méně mobilním členům se to zdálo být příliš daleko a doprava příliš komplikovaná, několik členů dokonce prohlásilo, že tentokrát nepřijdou. Sněmu se přesto zúčastnilo 173 delegátů a 14 hostů. Všichni jsme byli mile překvapeni, když nás na konečné stanici metra v Ládví očekával pan ing. Pavel Hoffmann se třemi velkými auty, která dal hotel k dispozici, aby nás odvezla přímo před vchod hotelu. Také celkové prostředí hotelu a nečekaná pohostinnost předstihly všechna očekávání. Příjemně překvapila i akustika v sále, která byla mnohem lepší než v Národním domě na Vinohradech.

Sněm zahájila předsedkyně Tereziánské iniciativy **PhDr. Dagmar Lieblová**, která uvítala přítomné členy a hosty, seznámila nás s programem sněmu a přednesla výroční zprávu o činnosti Tereziánské iniciativy. Následovala zpráva o hospodaření naší organizace za uplynulé období, kterou přednesl hospodář TI **ing. Pavel Werner**. Za nepřítomného předsedu revizní komise Voka Malínského pronesla zprávu RK její členka **Irena Racková**. Všechny tři základní zprávy o činnosti a hospodaření Tereziánské iniciativy najdete v tomto čísle na straně 5–7.

Ohledně požadavků požádala o slovo předsedkyně Svazu bojovníků za svobodu paní **Anděla Dvořáková**. Informovala nás o své snaze prosadit, aby politickým vězňům, včetně rasově pronásledovaným, se dostalo stejných práv a ocenění jako válečným veteránům. Vážíme si jejího stanoviska a jsme přesvědčeni, že paní Dvořáková svou neotřesitelnou vytrvalostí a cílevědomostí učiní všechno pro to, aby tyto požadavky prosadila, stejně jako se jí podařilo získat pro politické vězně patřičné uznání a materiální pomoc. (Celý diskusní příspěvek uveřejňujeme na 7. straně.)

Sněm pokračoval volbou nového předsednictva a revizní komise, volbu řídila

Anna Hyndráková

místopředsedkyně TI **Anna Hyndráková**. Přítomní se rozhodli pro volbu obou orgánů *en bloc*, neboť složení předsednictva zůstává beze změny, bylo pouze doplněno o MUDr. Ráju Žádníkovou (Engländerovou). Rovněž složení revizní komise

zůstalo beze změny. Jako drobnou poznámku k příštím volbám vyzýváme všechny členy, aby zvážili upozornění Dagmar Lieblové a pomohli najít alespoň několik členů druhé, případně třetí generace, aby postupně doplnili předsednictvo i revizní komisi TI. Vzhledem k našemu věku by to bylo nejvýše nutné.

V souvislosti s předloženými zprávami nelze nevyslovit upřímné poděkování dosavadní předsedkyni Dagmar Lieblové za její mimořádně obětavé, moudré a efektivní vedení TI a zároveň ocenění práce celého předsednictva.

František Bányai

V diskusi vystoupil jako první předseda Židovské obce v Praze **František Bányai**, který zevrubně informoval o připravovaném, dlouho očekávaném otevření nového zařízení pro seniory na Hagiboru. Poděkoval TI za spolupráci a připomněl, že členkou schvalovací komise pro výběr na Hagibor je i členka Tereziánské iniciativy Michaela Vidláková. Na Hagiboru bude celkem 56 lůžek, určených zejména pro klienty s II. stupněm závislosti. Z tohoto počtu je šest míst určeno po potřeby Federace židovských obcí, která se na výstavbě Hagiboru významně finančně podílela a bude i na tato lůžka dále přispívat. Šest lůžek je určeno pro tzv. odlehčovací pobyty na přechodnou dobu, pro nutné doléčení, pro krátkodobé ulehčení rodinám, které pečují o nemocné členy rodiny a případně pro další naléhavé potřeby členů ŽNO, které se mohou vyskytnout. V prostorách Hagiboru bude nadále fungovat denní sta-

cionář s dostatečným vybavením pro bohatou činnost, jak pro místní seniory tak pro ostatní jako doplněk domácí péče Ezra. Z dosavadního objektu se přestěhuje i ordinace praktické lékařky a přibudou další odborní lékaři. Na Hagiboru bude nadále v provozu rehabilitační centrum a samozřejmě i jídelna. Divadelní sál a další vhodné místnosti umožní i rozmanitou kulturní činnost.

Oficiální otevření a zahájení provozu Hagiboru se koná 6. května v 10 hodin.

Lisa Peschel

Americká stipendistka **Lisa Peschel**, která působí v Čechách od roku 2004 a zabývá se zde výzkumem o divadle v Terezíně, sdělila, že se letos v červnu vrací do Ameriky, aby svou práci obhájila na univerzitě. Všem spolupracovníkům srdečně a vděčně poděkovala za pomoc a spolupráci. Oznámila rovněž, že připravuje vydání knihy tereziánských divadelních textů, z nichž některé dosud nebyly publikovány. Presentaci této česko-německé knihy předpokládá na podzim letošního roku.

PhDr. Jirí Diamant – příspěvek Jiřího Diamanta je otištěn v plném znění podle jeho psané verze na 7. straně tohoto čísla. Přímou na sněmu však v úvodu svého projevu řekl několik slov, která nás zaujala a o něž vás nechceme připravit:

„Nejdřív se s vámi podělím o svůj kafkaevský pocit. Přijíždím z Holandska, kam jsme se před čtyřiceti lety uchýlili z mírně idealistických důvodů. Moji rodiče pochá-

zeli z Uherského Brodu, tak jsme chtěli následovat Komenského, studoval jsem filozofii, oblíbil jsem si Spinozu a chtěl vidět zemi, ve které Spinoza žil, byl ortodoxními židy pošlapán a přece vynikl, a nakonec se mi zalíbil Erasmus Rotterdamský svým volnomyšlenkářstvím.“

A v Holandsku se navzdory svým ideálům dožil stále častějších projevů intolerance a xenofobie.

Jan Munk

PhDr. Jan Munk, ředitel Památníku Terezín, poděkoval TI a jejím členům za významnou spolupráci především při organizaci školních zájezdů.

PhDr. Leo Pavlát, ředitel Židovského muzea v Praze, poděkoval za spolupráci na řadě vzdělávacích programů muzea, jejichž úspěch do značné míry závisí na spolupráci s přeživšími. Ocenil, že na rozšíření výchovných programů proti xenofobii

Leo Pavlát

a antisemitismu se podílejí i nežidovské organizace – Společnost křesťanů a Židů a Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém. Ujistil přítomné, že pražská židovská obec, Federace ŽO i Židovské muzeum se aktivně podílejí na jednání státní správy a na legislativních úpravách v souvislosti s projevy neonacistů. FŽO vytvořila dokonce vlastní tým odborníků, kteří budou legislativní úpravy navrhovat.

Eva Benešová

Eva Benešová, předsedkyně Sdružení židovských vojáků a odbojářů, připomněla aktivity Židů za 2. světové války, rezistenci proti fašistickému násilí, která se projevovala i v koncentračních táborech a věznicích, i ve velké účasti Židů na ozbrojeném i neozbrojeném odboji. Upozornila na výstavu *Židé v boji a odboji*.

V dalším vystoupení navrhla zahájení petiční akce s předběžným názvem Petice slušných lidí, která vyzývá k řešení správních problémů tak, aby bylo možno zakázat veškeré veřejné, otevřené či skryté hlášení neonacistického programu.

Pavel Hoffmann

Ing. Pavel Hoffmann pozdravil sněm Tereziánské iniciativy jménem majitele hotelu pana Horala, který se jej nemohl osobně účastnit. K vystoupení Jiřího Diamanta dodal, že v Německu, kde žije, ještě žádný předseda vlády nebyl takovým přítelem židovské komunity a Izraele jako současná premiérka Angela Merkelová.

Anna Hyndráková upozornila na četné výstavy členky TI Jany Dubové, jejíž obrazy připomínají osoby, kterým nebylo dopřáno přežít.

Dr. Martin Thiel nás jako vždy zasvěceně informoval o důležitých otázkách našeho zájmu. V záležitosti německých důchodů za práci v ghettu se dosud nic

Martin Thiel

nezměnilo, v létě 2008 by měl Nejvyšší spolkový sociální soud v Kasselu rozhodnout, zda žádosti českých žadatelů jsou oprávněné. V záležitosti jednorázové humanitární platby konstatoval, že odborná poradna, jejíž činnost financovala Česká rada pro oběti nacismu a Federace židovských obcí a která působila v Praze od ledna do března 2008, vyplnila se žadateli asi 600 žádostí, které byly odeslány do Bonnu na *Bundesamt für zentrale Dienste und offene Vermögensfragen*. Podle informací, které má dr. Thiel k dispozici, je postoj tohoto úřadu vstřícný. Ministerstvo financí Spolkové republiky svolalo na 24. duben zasedání, kde bude o této věci jednáno. Dr. Thiel se jednání zúčastní a výsledky sdělí prostřednictvím našeho časopisu.

Karel Sedláček – Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém – seznámil s posláním organizace, jejímž mottem je „křesťanský hlas pro Židy a Izrael“. K základnímu programu patří vyjadřování

Karel Sedláček

solidarity se Židy a výukový program pro seznamování s holocaustem a působením proti antisemitismu. Připravení lektori navštívili desítky škol, i za účasti přeživších, a za tuto spolupráci děkuje. Pozval přítomné na 13. duben k „Pochodu dobré vůle“ z nám. Franze Kafky do Valdštejnské zahrady, kde bude následovat veřejné shromáždění proti antisemitismu pod názvem „Všichni jsme lidi“.

Eva Herzová

Eva Herzová – pozdravila sněm za druhou generaci a poděkovala D. Lieblové za vyslovení zájmu TI o ni.

Ing. Jiří Schreiber kritizoval postoj veřejných orgánů vůči provokujícím „fašistům“. Srovnal situaci s nástupem Hitlera, který začínal s několika příznivci, a co z toho vzešlo.

Jiří Schreiber

PhDr. Dagmar Lieblová oznámila, že setkání k výročí osvobození Bergen Belsen se bude konat 15. dubna od 14 hodin v budově Tereziánské iniciativy. Dále přečetla dopis Daniela Putíka z Unie židovské mládeže, který pozval přítomné na dvě zajímavé diskuse, jež se budou konat 8. května na ŽNO.

Marta Kottová poděkovala Helze Hoškové za její obrázky, které oživují

Marta Kottová

besedy s mládeží a přibližují žákům život v Terezíně.

Jiří Oplustil – organizace Živá paměť, informoval o činnosti poradny pro oběti nacismu, zaměřenou na sociální poradenství ve věci dávek a příspěvků, vyhledávání domovů pro seniory atd. Klientela Živé paměti zahrnuje nejen politicky a rasově stíhané, ale i osoby nasazené na nucené práce aj. Čtyři dobrovolníci organizace

působí zatím v Ostravě, Olomouci, Českých Budějovicích a v Praze. Jejich počet bude doplněn z řad studentů.

Jiří Oplustil

Michaela Vidláková

Po skončení diskuse přednesla **Michaela Vidláková** návrh usnesení v tomto znění:

Sněm Tereziánské iniciativy:

1. Schvaluje zprávu o činnosti předsednictva TI a zprávu o hospodaření, přednesené předsedkyní PhDr. Dagmar Lieblovou a hospodářem ing. Pavlem Wernerem, a revizní zprávu vypracovanou předsedou revizní komise Bobem Malínským a přednesenou Irenou Rackovou.
2. Zvolil předsednictvo a revizní komisi pro příští volební období v navrženém složení.
3. Pověřuje předsednictvo, aby pokračovalo ve své předchozí činnosti v běžné agendě, na přípravě tradičních vzpomínkových a dalších akcích, ve vydávání časopisu Tereziánská iniciativa, který má stále velmi dobrý ohlas, v práci na žádostech a vyhodnocování grantů a na dalších aktivitách, které byly uvedeny ve zprávě za minulé období.

Navržené usnesení bylo jednomyslně schváleno.

V závěru zhodnotila PhDr. Dagmar Lieblová jednání sněmu, poděkovala přítomným za účast a ocenila výborné podmínky, které hotel Duo pro sněm Tereziánské iniciativy připravil a sněm ukončila.

Sál byl objednan do 14 hodin, většinou jsme v něm setrvali a popovídali si.

Večer jsme se ještě sešli v divadle Blaník. Předsednictvo Tereziánské iniciativy nám opatřilo vstupenky na skvělou hru Izraela Horovitz *Příliš drahá Mathilda* v podání vynikajících herců Jiřiny Jiráskové, Vladimíra Dlouhého a Veroniky Freimanové. Divadlo ji na přání TI uvedlo kvůli nám právě v den konání sněmu. A tak jsme mimořádný den ukončili mimořádným kulturním zážitkem.

Zpráva o činnosti předsednictva Terezínské iniciativy za rok 2007

Zprávu přednesla Dagmar Lieblová

Vážení členové Terezínské iniciativy,
vážení hosté, milí přátelé!

Vítám vás po loňském přátelském setkání tentokrát opět na sněmu Terezínské iniciativy. Jsme rádi, že jsme se zase mohli sejít v takovém počtu. Podíváme-li se však kolem sebe, nevidíme některé z těch, kdo byli pravidelnými účastníky našich setkávání. I předsednictvo TI se v loňském roce muselo vyrovnat s velkou ztrátou. V létě zemřela Milena Procházková, schází nám všem dosud. Prosím, abychom si povstáním a chvilkou ticha vzpomněli na ni i na ostatní, kteří už mezi nás nikdy nepřijdou.

Sešli jsme se letos po letech na novém místě. Využili jsme toho, že nám majitel hotelu pan Horal umožnil bezplatné použití tohoto sálu. Upřímně mu za to děkujeme. Má to pro nás velkou výhodu, ušetřili jsme tím 50 000,- Kč. Jistě chápete, že to stojí za to, i když jsme museli přesehat z metra na autobus.

Jak tedy vypadala naše činnost v uplynulém období. Ačkoli loňské setkání neuložilo předsednictvu žádné úkoly, pokračovali jsme v činnosti jako jiná léta. Předsednictvo se scházelo pravidelně každý měsíc, kromě července a srpna. Výkonný výbor se schází zpravidla každé první úterý v měsíci. Pravidelně se schází také redakční rada časopisu, sociálně zdravotní komise, finanční komise, své úkoly plní vzdělávací a kulturní komise.

Funkcí tajemnice byla po smrti Mileny Procházkové pověřena Marta Jodasová.

V květnu jsme se zúčastnili tryzny v Terezíně, jako každoročně jsme položili věnec na Národním hřbitově. V říjnu jsme si připomněli zahájení transportů, jednak dopoledne u památníku lodžským na Židovském hřbitově, jednak odpoledne u pamětní desky před Parkhotelem. Tyto pietní vzpomínky bohužel narušuje okolní dopravní ruch, pro účastníky je také čím dále obtížnější delší dobu stát. Budeme muset uvážit nějakou změnu v organizaci.

V lednu se konalo v Senátu České republiky shromáždění ke Dni holocaustu. Za Terezínskou iniciativu se letos mohlo zúčastnit pouze 30 lidí, tedy ještě o 20 méně než v minulém roce. Nemůžeme vědět, jak to bude v příštím roce, ale pokud má kdokoli z vás o účast na shromáždění v Senátu opravdu zájem, sdělte to kanceláři TI, abychom vás mohli zanést do seznamu.

V březnu jsme si tryznou v Pinkasově synagoze připomněli osud zářijového transportu.

I v minulém období jsme finančně podporovali zájezdy škol do Terezína, za předpokladu, že se účastní programu připraveného vzdělávacím oddělením Památníku. Tuto pomoc jsme mohli poskytovat díky grantům, které jsme pro tento účel obdrželi od MŠMT ČR, Claims Conference a NFOH. Pouze z vlastních prostředků bychom zájezdy v takovém rozsahu rozhodně nemohli podporovat.

Členové předsednictva a řada dalších členů TI byli zváni k účasti na besedách a diskusích s žáky a studenty škol i dospělými v Česku i zahraničí. Na členy TI se obracejí také středoškolská i vysokoškolská studenta, kteří píšou seminární, ročníkové, bakalářské a diplomové práce na téma spojené se Šoa. Zejména ze zahraničí se nás lidé dotazují na osudy svých předků či příbuzných, kteří žili před válkou v Československu. Někdy je najdeme v Terezínské pamětní knize, jindy dotaz předáváme ITI nebo tazateli doporučíme, aby se obrátil na Národní archiv.

Tím se dostávám k zahraničním stykům PTI. Kontakty s našimi členy udržujeme prostřednictvím časopisu, který jim pravidelně posíláme, někteří z nich občas přijdou při své návštěvě Prahy i do kanceláře TI.

Nejrozsáhlejší kontakty v zahraničí máme ovšem s Claims Conference. Za poslední rok se nic nezměnilo. Peníze z grantů bohudík dostáváme, agenda s tím spojená se nezměnila. Na výši prostředků se bohužel projevuje neustále se zhoršující kurs dolaru vůči koruně. Jak je to s granty CC se sice dovídáte z našeho časopisu i jinde, ale snad bude užitečné, když podám jejich přehled. Kromě zmíněného grantu na vzdělávání dostáváme od Claims Conference zatím tyto granty:

- ✓ **Grant na zdravotní fond.** Peníze podle dohody poukazujeme ŽOP a pí Zlata Kopecká z nich vyplácí příspěvky na léky, zdravotní pomůcky atp. podle pravidel stanovených výborem zdravotního fondu. Ten má šest členů, dva za TI, dva za FŽO a dva za ŽOP.
- ✓ **Grant z peněz švýcarských pojišťoven** určený na domácí péči. Prostředky předáváme agentuře EZRA, která je používá pro přeživší.
- ✓ **Grant z peněz německé vlády** určený rovněž na domácí péči. Prostřednictvím agentury EZRA jsou tyto prostředky poskytovány na domácí péči o přeživší v mimopražských obcích.
- ✓ **Grant z peněz švýcarských bank** určený na naléhavou pomoc. Tyto prostředky rozděluje TI přímo, na základě žádostí a podle rozhodnutí Poradního výboru přeživších, který jsme před několika lety ustavili podle požadavků CC. Jak o pomoc z tohoto grantu požádat, jste se nedávno dočetli v našem časopise i Roš Chodeš.

Před třemi lety s námi navázala kontakt německá organizace Maximilian-Kolbe-Werk, která pořádá rekreace pro bývalé vězně ghatt a koncentračních táborů. I letos jsme dostali pozvánku pro 12 lidí. (Zatím jsou ještě volná místa, kdo máte zájem, přihlaste se, nejlépe hned jak skončí oficiální část sněmu.) Nadále udržujeme přátelské styky s německými spolky ►

na podporu Terezína, s Aktion Sühnezeichen aj. Koncem loňského roku nám oznámila paní Jutta Witthoefft, že skončila činnost hamburského spolku Initiative Hans Krása. Dosud se neuskutečnilo založení Nadačního fondu Centrum Leo Becka, které jsme očekávali loni.

Terezínská iniciativa má v současnosti 610 členů, z toho je 100 členů druhé a třetí generace. V zahraničí máme kolem 80 členů.

Dnešním sněmem končí po třech letech funkční období dosavadního předsednictva. Asi před deseti lety nastala ve věkovém složení předsednictva obměna, členy se stalo více nás, „mladých“, tehdy ani ne sedmdesátiletých. Ovšem nyní bychom pomalu i my potřebovali nahradit mladšími, a to mohou být vlastně jen příslušníci druhé generace. V současnosti jsou to ze sedmnácti členů předsednictva čtyři. Pro nové předsednictvo se nám bohužel z mladších členů TI nepodařilo získat nikoho nového. Chtěla bych proto vyzvat vás, kdo máte děti, které už jsou nebo brzy budou v důchodu, abyste jim vysvětlili, že by mohli TI, a tedy nám všem, pomáhat.

Tím se už dostávám k otázce, co dál. V dalším období se bude snažit získat pro práci druhou generaci, bude ovšem také nutné uvažovat o možnostech, jak i našim členům druhé generace pomáhat. Ani oni už nejsou nejmladší, i oni trpí různými nemocemi a potížemi. A doposud je všechna pomoc, ať finanční nebo jiná,

určena pouze přímým obětem holocaustu. Bude to obtížný, ale podle mého soudu důležitý úkol, který budeme muset dříve či později řešit.

Další úkoly:

- účast na Jom ha-Šoa 30. dubna (Pinkasova synagoga, nám. Míru, Terezín)
- účast na terezínské tryzně 18. května
- vzpomínka na zahájení transportů v říjnu – zvážit jinou formu
- vzpomínka na osud zářijového transportu v březnu 2009
- vydání tří až čtyř čísel časopisu

Doufám, že i bez stanovení konkrétních úkolů bude i dále pokračovat naše spolupráce s Památkem Terezín, ITI, ŽOP, agenturou EZRA, Židovským muzeem a NFOH.

Závěrem bych chtěla poděkovat těmto institucím, všem, kdo nám v uplynulém období vycházeli vstříc, se kterými se nám dobře spolupracovalo. Především ale děkuji všem členům dosavadního předsednictva, členům komisí, poradnímu výboru i redakční radě za práci, kterou i přes různé osobní potíže vykonávali. A zároveň chci vyjádřit naději, že ve své práci budeme moci pokračovat i dál, dokud nám budou síly a zdraví stačit.

A aby sloužily síly a zdraví, přeji i vám všem.

Informace hospodáře o minulém roku

Ing. Pavel Werner

V minulém roce představovala nejvyšší výdaj opět položka – cestovné školáků do Památníku Terezín. Stálo nás to 970.016 Kč, je to částka zajisté vysoká, ale podařilo se také získat grant od Ministerstva školství ve výši 560.000 Kč, cca 200.000 Kč přispěla Claims Conference z USA a 50.000 Kč nám poskytl Nadační fond obětem holocaustu. Náš podíl tedy nenarušil hospodaření TI.

Na druhém místě, co se výdajů týká, byla položka mzdy – jde o plat naší jediné zaměstnankyně – sekretářky a tajemnice, spolu se všemi odvody jsme zaplatili 303.187 Kč. Správa účtů nás stála 42.000 Kč, náš Zpravodaj 207.310, bankovní poplatky 44.256. Telefon, fax, internet nás stál 21.451, kancelářské potřeby 11.228, poštovné 10.557 a reprezentace, tj. občerstvení při schůzích členů výboru a předsednictva, pouze 7.642. Kč. Je to jedna z nejnižších hodnot za uplynulá období a to při stále se zvyšujících cenách. Za minulý sněm na Vinohradech jsme spolu s občerstvením zaplatili 65.518. Také jsme poskytli dary – Památníku Terezín, květiny a věnce při různých příležitostech, drobné dary při výročích – celkem 37.396 Kč.

U výnosů jsme se především radovali z příspěvků našich členů – 352.610 Kč. Tuto výši bychom potřebovali udržet. Pražská ŽO nám poskytla 250.000, úroky z termín. účtu 73.052. O částkách z MŠ, CC a NFOH je zmínka ve stati o financování školních zájezdů do Terezína. Počátkem roku byla velmi příznivá situace na našich podílových fondech, ze kterých jsme do účetních výnosů

přivedli cca 340.000 Kč. Jak je obecně známo, od poloviny roku 2007 se v důsledku hypoteční krize v USA situace na podílových fondech dramaticky změnila a v tomto roce nelze čekat ani korunu, naopak, došlo k poklesu vložených hodnot.

V r. 2008 budeme muset velice pečlivě zvažovat naše výdaje a více než kdy jindy je srovnávat s výnosy.

Revizní komise

Zprávu přednesla Irena Racková

Revizní komise se stejně jako v minulých letech zabývala pravidelnými kontrolami hospodaření Tereziánské iniciativy, řízené hospodářem Pavlem Wernerem. Vlastní účetnictví zpracovává firma Ing. J. Zoubkové a Revizní komise, podobně jako v minulých letech, neshledala za uplynulé funkční období závažnější pochybení.

Kromě vlastního finančního hospodaření se RK zaměřuje také na kontroly hospodaření s finančními prostředky, poskytovanými Claims Conference na úhrady léků a zdravotních pomůcek. Podle smlouvy mezi ŽOP a TI proplácí příslušné prostředky žadatelům sociální oddělení ŽOP. Vzhledem k výši prostředků, které dostáváme od CC, je nutno požadavky upravovat koeficienty, stanovenými předsednictvem TI. Tuto činnost zajišťuje vzorně paní Kopecká. Všechny předložené podklady jsou pečlivě kontrolovány a řádně založeny. Inspektoři CC, kteří provádějí supervizi, neměli k této činnosti připomínky. Celá agenda je přehledně vedena v počítači.

Revizní komise mohla konstatovat, že až na opravdu nevýznamné drobnosti, které byly vždy neprodleně doplněny nebo odstraněny, je celá tato agenda v naprostém pořádku.

Na závěr bych chtěla poděkovat paní Kopecké jménem Voka Malínského za její kvalitní práci, vstřícnost a ochotu.

Diskusní příspěvek Anděly Dvořákové, předsedkyně ČSBS:

Senát schválil návrh zákona o účastnících protikomunistického odboje, které navrhuje zařadit mezi veterány. Návrh zákona postoupil Sněmovně. Český svaz bojovníků za svobodu nemá výhrady k tomuto návrhu, ale požaduje, aby k veteránům byli přiřazeni také všichni účastníci národního boje za osvobození, kteří jsou držiteli osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb. v kat. g), tj. československý politický vězeň. Zde by se nemělo rozlišovat mezi politickým vězněm a vězněm z rasových důvodů. Dále všichni účastníci národního boje za osvobození, kteří neobdrželi osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb., nicméně jejich prokazatelná nepřetržitá účast na národním boji za

osvobození v kat. a) až e) je kratší než tři měsíce a delší než jeden měsíc. Měli by sem patřit i všichni účastníci Českého národního povstání, kteří jsou držiteli potvrzení podle § 5 a 7 zákona č. 357/2005 Sb. a všichni účastníci Českého národního povstání, kteří nejsou držiteli potvrzení podle § 5 a 7 zákona č. 357/2005 Sb., nicméně se tohoto povstání zúčastnili v trvání dvou dní.

Takováto úprava by dokonce korespondovala s návrhy v cizině, především v USA, kde veteránem je každý, kdo alespoň den bojoval za svobodu své země. Byla by také spravedlivým řešením v souvislosti s oceněním protikomunistického odboje, neboť mezi vězni, kteří vypadli z možnosti být veteránem, jsou i studenti 17. listopadu 1939, lidické děti a ženy a další významné skupiny odboje.

Český svaz bojovníků za svobodu zaslal dopis všem poslaneckým klubům a ministryni obrany dr. Vlastě Parkanové. Sám však na to nestačí. Bylo by výborné, kdyby s námi spojila síly i Federace židovských obcí a další organizace zabývající se holocaustem.

Naše společná minulost očíma současnosti

Jiří Diamant

Jsem rád, že se mi konečně naskytla příležitost zúčastnit se sněmu Tereziánské iniciativy a setkat se po mnoha letech s těmi, s nimiž jsem prožil řadu měsíců v tereziánském ghettě. Čím jsme starší, tím

častěji se navracejí vzpomínky na toto období našeho života.

Stali jsme se svědky dávné minulosti, ojedinělými pamětníky událostí, o kterých mnozí příslušníci mladších generací neradi slyší. Žijeme v době zrychlujících se událostí, jež nutí soustředit se na současnost, především na to, co je nyní důležité. Převládá potřeba žít co nejpříjemněji, užívat a mít. Svazky s minulostí jsou mnohdy přetrhány, budoucnost je nejistá. Přebujelá technika, nadměrné životní tempo a neustálý shon nedávají čas ke klidnému zamyšlení a vzpomínání. Sdělovací prostředky nám denně poskytují spoustu informací, zejména těch, jež se zabývají agresí, zločiny, vraždami a strachem. Evropa se zmítá v zápasech o udržení svébytnosti a vydobytých demokratických vymožeností. Naskytá se otázka, jaké poslání máme ještě dnes my, kdož jsme zázrakem přežili hrůzy holocaustu a v závěrečné části života si častěji připomínáme naši společnou minulost. ▶

Minulé století nás zatížilo ideologiemi, vzniklými z dlouhotrvajících nevyřešených společenských problémů a konfliktů: fašismem a komunismem. Zastánci těchto přesvědčení se dosud snaží přimět ostatní k tomu, aby jejich názory přijali, přičemž často používají násilí ústí v omezování svobody, diskriminaci, ohrožování, pronásledování a někdy i v hromadné vraždění odpůrců. Po vojenské a politické porážce mocností, jež se těmito ideologiemi řídily, vliv těchto idejí neustal, staly se chronickými projevy společenské patologie.

Dožili jsme se doby, kdy mnozí kolem nás se z minulosti nepoučili, raději na ni zapomínají a dopouštějí se stejných chyb jako jejich předkové. My, kteří jsme přežili holocaust, jsme se za dobu dvou generací dožili toho, že společenské jevy, které vedly ke vzniku našeho utrpení, se mnohdy opakují. Je smutné si toto uvědomovat a sledovat narůstající počet projevů antisemitismu v různých zemích, dokonce i v těch, kde se už téměř žádní židé nevyskytují.

Konec minulého století přinesl také nečekaný nárůst náboženského fundamentalismu a fanatismu, který proniká do evropských zemí zejména z Asie a z Afriky a propaguje nenávist vůči židům. Ocitáme se pozvolna v situaci, jež se do jisté míry podobá poměrům před druhou světovou válkou.

Přežili jsme holocaust a poznali jsme nejhorší podmínky lidské existence. Měli jsme možnost uvědomit si, co je v životě důležité a co ne. Zážitky z Terezína a z jiných táborů ovlivnily celý náš další život i náš pohled na minulost a budoucnost. Snažíme se zachytit včas signály zvěstující výskyt sociálních jevů, jež vedly k tragickým následkům v našem životě, žijeme často v obavách o osud našich potomků. Máme silící potřebu uvědomit ostatní kolem nás o hrozícím nebezpečí a zabránit tomu, aby je postihlo. Desítky let, jež uplynuly od našeho osvobození, zesílily naše pocity odpovědnosti za druhé a potřebu chránit a zachránit co nejvíce lidí před opakováním toho, co jsme museli prožít.

Letos si připomeneme šedesáté výročí vzniku státu Izrael. Židé tímto činem dokázali, že jsou po dvou tisíciletích schopni žít jako samostatný národ ve vlastním státě. Krátká historie ukázala, že existence Izraele není přijímána těmi, kdož se jindy často domáhají pomoci Spojených národů, která v roce 1948 dala souhlas k vytvoření židovského státu.

Dnes je již ve světě tolik židů jako před válkou. Dříve se lišili podle intenzity vztahu k víře otců a praotců, ortodoxní, konzervativní, reformovaní a liberální židé měli své zvláštní synagogy a spolky.

V současné době se identita židů vyznačuje především třemi znaky: vztahem k náboženství, k národu a k tradici, kultuře či mentalitě. Ortodoxní židé žijí hlavně v USA a v Kanadě, národně uvědomělí v Izraeli, a v Evropě zůstali ti, co přežili šoa a nadále cítí souměřitost se židovstvím, nejen proto, že za to trpěli, nýbrž hlavně proto, že mají vztah k židovské tradici, historii, kultuře a mentalitě.

Mnozí z nás prodělali po osvobození krizi ve vztahu k Bohu, protože dopustil, aby tolik nevinných jim blízkých osob za války zahynulo v koncentračních táborech. Přesto však nepřestali cítit se židy. Sionismus jim zůstal cizí, volili raději cestu asimilace a snažili se sžít s národem a zemí, v níž se usadili. Nepřestali snít o tom, že místo fundamentalismu dojde dříve či později ke smíru mezi různými náboženstvími a že důraz bude spíše kladen na to, co je spojuje, než na rozdíly mezi nimi. Dosavadní běh události však tomu bohužel nenavědčuje.

V Nizozemsku se v posledních letech rozpory mezi náboženstvími a kulturami staly výraznějšími, což je dle našeho názoru dáno jednak velkou hustotou různorodého obyvatelstva na malém území, jednak přílišnou shovívavostí tradičního demokratického systému. Nizozemští židé vytvořili dvě skupiny dle postoje ke státu Izrael a k jeho politice: tradiční sympatie – nadměrná kritika.

Jaké je tedy naše poslání za současné situace? Myslím, že musíme nadále co nejvíce lidem připomínat to, co jsme museli prožít, a poukazovat na to, že holocaust je jedinečným příkladem toho, jak hluboko může vysoce vyspělý národ morálně klesnout. Je třeba ukázat možné příčiny naší tragédie a na celoživotní následky našich traumatických zážitků a zamyslet se nad tím, jak by bylo možné vyhnout se opakování tohoto hrozného výbuchu nenávisti. Musíme se stát svědomím společnosti a bdít nad zachováváním principů humánnosti. Tak bychom nejlépe uctili památku našich blízkých, kteří se stali obětí nespravedlivého násilí.

ČERNÁ A BÍLÁ JE PLNÁ BAREV

Zveme vás na koncert, který se uskuteční ve středu 11. června 2008 v 15.30 v Kulturním domě v Terezíně. Na program jsou díla Viktora Ullmanna, Samuela Barbera, Felixe Mendelssohna, Gideona Kleina, Pavla Haase, Bohuslava Martinů a Antonína Dvořáka.

Účinkují Daniela Straková-Šedrlová (soprán), Šárka Králová (klavír) a Graffovo kvarteto.

Koncert pod názvem *Černá a bílá je plná barev* navazuje na slavnostní vyhodnocení literární a výtvarné soutěže Památníku Terezín.

NEBE A ZEMĚ

Zveme vás na výstavu obrazů a materiálových koláží do předsálí kina v Muzeu ghetta v Terezíně. Německá výtvarná umělkyně Orit Bader, narozená v roce 1954 v Izraeli a od roku 1989 žijící v Mnichově, vystudovala divadelnictví v Tel Avivu a uměleckou školu v Mnichově.

Svou tvorbu převážně věnuje svým židovským předkům a všem, kteří trpěli fašismem.

Výstava měla vernisáž 12. května letošního roku a potrvá do 30. června a je otevřena denně od 9 do 18 hodin.

Staronové předsednictvo Terezínské iniciativy na období 2008–2010

Věra Andryšiková, nar. 1935, bytem v Ostravě, od založení členka předsednictva TI, pracuje v sociálně zdravotní komisi
Věra Baumová, nar. 1950, bytem v Praze, II. generace, členka předsednictva TI, předsedkyně sociálně zdravotní komise
Kateřina Bígllová, nar. 1949, bytem v Praze, II. generace, členka předsednictva TI, zaměstnanec PŽO, ředitelka Lauderovy školky
Anna Hanusová, nar. 1930, bytem v Brně, od založení členka předsednictva TI, zajišťuje kulturní činnost ve spolupráci s ŽO v Brně
Eva Herrmannová, nar. 1929, bytem v Praze, členka předsednictva TI, předsedkyně kulturní komise
Anna Hyndráková, nar. 1928, bytem v Praze, místopředsedkyně TI, externí pracovnice Židovského muzea v Praze
Marta Jodasová, nar. 1946, bytem v Praze, II. generace, pracuje v sekretariátu TI, členka předsednictva TI
Felix Kolmer, nar. 1922, bytem v Praze, od založení člen předsednictva TI, pracuje v Nadačním fondu obětem holocaustu
Jaroslav Kraus, nar. 1922, bytem v Praze, od založení člen předsednictva TI, místopředseda TI, předseda FK
Dagmar Lieblová, nar. 1929, bytem v Praze, od založení členka předsednictva TI, předsedkyně TI
Anna Lorencová, nar. 1927, bytem v Praze, členka předsednictva TI, členka redakční rady
Lisa Míková, nar. 1922, bytem v Praze, členka předsednictva TI, pracuje v sociálně zdravotní komisi
Antonie Militká, nar. 1928, bytem v Brně, členka předsednictva TI, pracuje v sociálně zdravotní komisi
Michal Stránský, nar. 1947, bytem v Praze, II. generace, člen předsednictva TI, zajišťuje vydavatelskou činnost TI, předseda redakční rady
Věra Šlesingerová, nar. 1924, bytem v Praze, členka předsednictva TI, předsedkyně skupiny Lodž
Michaela Vidláková, nar. 1936, bytem v Praze, členka předsednictva TI, předsedkyně výchovně vzdělávací komise
Pavel Werner, nar. 1932, bytem v Praze, místopředseda TI, hospodář TI
Rája Žádníková, roz. Engländerová, nar. 1929, bytem v Praze, nová členka

Revizní komise Terezínské iniciativy na období 2008–2010

Ruth Götzová, nar. 1923, bytem v Praze, členka TI, navržena na místopředsedkyni RK
Edita Jindrová, nar. 1927, bytem v Praze, členka TI
Ivana Kovanicová, nar. 1944, bytem v Praze, členka TI, II. generace
Vok Malínský, nar. 1927, bytem v Praze, člen TI – předseda RK
Irena Racková, nar. 1925, bytem v Praze, členka TI

STRUČNÝ PŘEHLED ČINNOSTI INSTITUTU TEREZÍNSKÉ INICIATIVY V ROCE 2007

Jaroslava Milotová, Michal Frankl

Rok 2007 byl pro Institut Terezínské iniciativy standardním pracovním rokem. Počet projektů, na kterých jsme v minulém roce pracovali, dosáhl čísla 10. Osm z nich patří k trvalé či dlouhodobé pracovní náplni institutu, mezi ně mj. patří příprava a vydávání české a německé verze ročenky Terezínské studie a dokumenty, trvalé doplňování a zpřesňování databáze obětí konečného řešení židovské otázky v Protektorátu Čechy a Morava, projekt Terezínské album, vzdělávání o holocaustu, provozování odborné knihovny, provozování internetové stránky www.holocaust.cz. Z nových projektů Institutu si zaslouží zmínit zahájení prací na projektu Židovská náboženská obec v Praze v letech 1939–1945, jehož součástí by mělo být kritické vydání zpráv, které obec v letech nacistické okupace musela zhotovovat pro pražskou Ústřednu pro židovské vystěhovalectví. Rozsahu činnosti Institutu Terezínské iniciativy v minulém roce pochopitelně odpovídal i počet lidí, kteří se podíleli na odborném, technickém a administrativním zajištění projektů. Celkem s námi v minulém roce spolupracovalo čtyřicet osob, s většinou z nich jsme uzavřeli dohodu o pracovní činnosti nebo smlouvu o provedení práce. Naprostá většina z nich jsou dlouholetí a osvědčení spolupracovníci Institutu, díky jejich odborné erudici a pracovnímu nasazení se nám úkoly, ke kterým jsme se zavázali, podařilo v plném rozsahu splnit. Vzhledem k tomu, že Institut Terezínské iniciativy je podle zákona obecně prospěšnou společností, počet projektů a jejich věcná šíře, ale i jeho ostatní aktivity jsou odvozeny od toho, kolik se pro jeho činnost podaří zajistit finančních prostředků formou darů, dotací či grantů. Stejně jako v předchozích letech bylo největším donátorem Institutu v roce 2007 Ministerstvo zahraničních věcí Spolkové republiky Německo. Kromě něj nám dotace a granty na tento, případně na některé výše uvedené projekty na tento i na následující roky, poskytly Nadační fond obětem holocaustu, Nadace Židovské obce v Praze, Claims Conference, Dutch Jewish Humanitarian Fund a The Rothschild Foundation Europe. Židovská obec v Praze nám stejně jako v minulých letech darovala finanční prostředky na správní režii Institutu, resp. na uhrazení nájemného. V loňském roce jsme rovněž aktivně spolupracovali s celou řadou domácích i zahraničních vědeckých institucí a se sdělovacími prostředky, především s rozhlasem a televizí. Z hlediska dalšího rozvoje meziinstitucionální spolupráce považujeme za velký úspěch, že se v uplynulém roce podařilo uzavřít dvou a posléze třístrannou dohodu o spolupráci při realizaci projektu Terezínské album mezi Institutem Terezínské iniciativy, Národním archivem v Praze a Památkem Jad Vašem.

Vzhledem k omezenému prostoru chtěli bychom členy Terezínské iniciativy na stránkách tohoto bulletinu alespoň rámcově informovat o těch projektech a aktivitách Institutu, na které se nás také nejčastěji ptají. Dlouhodobý zájem, a to nejen mezi členy Terezínské iniciativy, je o projekt Terezínské album, který jsme zahájili v roce 2005 a který patří mezi naše priority. Po celý uplynulý rok jsem pokračovali v digitalizaci archivních spisů týkajících se obětí „konečného řešení“ z Prahy. Konkrétně se jedná o spisy pražského policejního ředitelství, které obsahují nejen velké množství fotografií, ale též dalších dokumentů, které vypovídají o pronásledování Židů v Protektorátu Čechy a Morava, o uprchlících z Německa, z Rakouska či z pohraničí, o (marné) snaze o vystěhování a v neposlední řadě též o úsilí ►

mnohých vzdorovat protizidovským příkazům a nařízením omezujícím život Židů za protektorátu. V roce 2007 se nám podařilo digitalizovat spisy obětí, jejichž přijetí začínala písmeny B, F a G – dohromady zhruba 50 tisíc jednotlivých souborů (naskenovaných obrázků). V digitalizaci archivních spisů budeme, vzhledem ke její časové a finanční náročnosti, pokračovat i v následujících letech.

Získané fotografie a dokumenty využíváme k připomínání obětí a ke vzdělávání o holocaustu. Institut spoluorganizoval (dohromady s Nadačním fondem obětí holocaustu a Českou unií židovské mládeže) připomínkovou akci Jom ha-šoa na náměstí Míru v Praze, která je určena široké veřejnosti a během níž jsou čtena jména zavražděných a promítány jejich fotografie. Návštěvníkům jsme rozdávali materiály, které připomínaly osudy Židů z Královských Vinohrad (tedy bezprostředního okolí náměstí Míru) a rekonstruovaly tak život židovské menšiny v Praze před druhou světovou válkou.

V roce 2007 jsme se připravovali na publikaci databáze obětí na vzdělávacích internetových stránkách www.holocaust.cz. Databáze bude zveřejněna při příležitosti Jom ha-šoa 2008 (2. května) a údaje o zavražděných budou v rámci těchto internetových stránek zasazeny do širokého historického kontextu a zároveň doplněny naskenovanými fotografiemi a dokumenty. Věříme, že publikace databáze významným způsobem přispěje k připomínání obětí „konečného řešení židovské otázky“ a podpoří vzdělávací projekty, jejichž cílem je dokumentovat osudy bývalých židovských sousedů. Jako každý rok, i v roce 2007 jsme zodpovídali velké množství dotazů příbuzných obětí, historiků či studentů a poskytovali jim údaje z databáze obětí. Aktivně jsme spolupracovali na dokumentaci osudů s řadou organizací v České republice i v zahraničí: především s Památkem Terezín, Židovským muzeem v Praze, Beit Terezín a Jad Vašem.

Internetový portál www.holocaust.cz jsme v roce 2007 doplnili o řadu nových materiálů, například o sekci věnovanou průběhu šoa v jednotlivých evropských zemích. Internetové stránky jsme pravidelně (většinou jednou týdně) aktualizovali a zpřístupňovali jsme informace o zajímavých událostech, o nových knihách a sledovali jsme, jak o tématu holocaustu píše český tisk. Stránky www.holocaust.cz jsou významným zdrojem informací o holocaustu a používá je jak široká veřejnost tak i studenti a učitelé, což potvrdil také podrobný rozbor záznamů o návštěvnosti, který jsme provedli. V listopadu 2007 jsme například na www.holocaust.cz zaznamenali 52 681 návštěv, během nichž si čtenáři stáhli celkem 407 344 textových či obrazových souborů. Intenzitu využívání www.holocaust.cz lze ilustrovat i tím, že v tomto měsíci, kdy čeští neonacisté chtěli pochodovat pražskou židovskou čtvrtí, byl text o „křišťálové noci“ celkem návštěvníky zobrazen v 11 143 případech. Připravili jsme také zvláštní informativní skládačku o průběhu a významu „křišťálové noci“, kterou jsme rozdávali na pietním shromáždění a kterou je možné stáhnout z www.holocaust.cz.

V minulém roce jsme také připravili již dvanáctý svazek české verze sborníku *Terezínské studie a dokumenty 2007*. Obdobně jako v předchozích letech jsme se snažili o to, abychom v něm prostřednictvím jednotlivých příspěvků nastínilí šíří témat souvisejících s nacistickým „konečným řešením židovské otázky“. Pravidelní i příležitostní čtenáři v něm mj. naleznou studii Jana Láníčka o aktivitách významného představitele českých, resp. československých Židů Arnošta Frischera, od jehož narození uplynulo v roce 2007 sto dvacet let, který v letech 1941–1945 podnikal v londýnském exilu na pomoc perzekvovaným, dále článek rakouského historika a filozofa Ingo Zechnera, který se zabývá restitucí uměleckých předmětů, které byly uloupeny rakouským Židům, a na tomto základě pak formuluje své postoje k morálnímu vyrovnání se s nacistickou a válečnou minulostí, či studii přední izraelské historičky Dalie Ofer Mateřství v obležení, pojednávající o chování a jednání židovských žen-matek v době holocaustu. V loňském roce byl také Kateřinou Čapkovou a Michalem Franklem dokončen rukopis knihy, ve které shrnuli výsledky výzkumu badatelského grantového projektu „Lidé na útěku“, na kterém pracovali v letech 2004–2006. Kniha *Nejisté útočiště. Československo a uprchlíci před nacismem (1933–1938)* vyjde na jaře tohoto roku v nakladatelství Paseka.

Hagibor je v otevřen

V úterý 6. května 2008 byl slavnostně zahájen provoz v Domově sociální péče na Hagiboru. Několik dní předtím se tam nastěhovali obyvatelé Domova z ulice Milady Horákové, v tento den někteří z nich už zasedli v první řadě slavnostního shromáždění.

Moderátorem slavnosti byl pan Jiří Vejvoda, který uvedl řadu řečníků. Mezi prvními byl nový izraelský velvyslanec v České republice, pan Levy. Následovali další, jako poslanec za místní část, její starosta a starostka sousední části, předseda ŽOP pan František Bánayi, také senátor Tomáš Töpfer. Poslední z jmenovaných byl prohlášen za „Tvář Hagiboru“. Zaznělo mnoho díky, mnoho přání do budoucnosti, mnoho ocenění. Někteří zasloužili hosté byli odměněni reprodukcí díla Jaroslava Róny.

Nakonec pan rabín připevnil na vchodové dveře mezuzu a celému domu požehnal. Pak se všichni hosté vydali na prohlídku celého domova a na malé pohoštění.

Prohlédli jsme si výstavku o historii Hagiboru, prošli jsme některými širokými chodbami, viděli dvojlůžkový pokoj připravený pro své obyvatele k nastěhování, některé společenské prostory. Většinu přítomných hodně zaujal vnitřní zahradní prostor, který je zcela obklopen hlavní budovou a obytnou přístavbou. Je tím důvtipně oddělen od hluku a prachu ulice, a také od zvědavých zraků kolemjdoucích. Tráva ještě neroste, ale už je k dispozici minigolf a několik (málo) laviček, když svítí sluníčko. Zahrada působí přátelsky, intimně, obyvatelně.

Anna Hyndráková

Za Terezínskou iniciativu promluvila paní Hana Trávková, jejíž projev přinášíme:

Vážení hosté, milí přátelé,

byla jsem pověřena říci k dnešnímu dni několik slov za členy Terezínské iniciativy.

Především chci poděkovat všem, kdo se o realizaci tohoto projektu zasloužili. Vím, že to bylo složité jednání a rozhodování,

ale bylo to šťastné rozhodnutí. Každopádně pro ty z nás, pro které jen vyslovení názvu Hagibor znamená symbol šťastných dnů dětství a mládí naší generace.

A o tom několik slov.

Nebyla jsem na tomto místě skoro 70 let. V těchto místech byl tehdy sportovní areál Hagibor, centrum sportovního života židovské mládeže a starobinec. Na začátku války, v době – kdy židé ztratili všechna občanská práva – dříve, než většina z nich zahynula v koncentračních táborech – byl Hagibor jediným místem, kromě židovských hřbitovů, kam jsme jako děti měli volný přístup. Byli jsme vyloučeni ze všech škol, kulturních a sportovních zařízení, nehledě na další zákazy a příkazy.

Ale mohli jsme chodit na Hagibor a najít tu pevnou půdu pod nohama. Mohli jsme tu žít svůj dětský život, navazovat přátelství, prožívat první lásky, hrát si a sportovat, být na několik hodin denně svobodnými lidmi. Pod vedením legendárního Fredy Hirsche jsme tu trénovali tělo i ducha, učili se zodpovědnosti, starali se o ty, kteří to potřebovali. ▶

Byla to neocenitelná škola života, kterou máme dodnes před očima a která nám jistě pomáhala při další cestě životem. A dodnes máme před očima všechny kamarády a přátele, kteří tu s námi prožili poslední šťastné dny svého života, ale konce války se většina z nich nedožila. Těm všem věnuji svou dnešní vzpomínku.

Na závěr přeji prvním uživatelům nového domova, aby i pro ně byl Hagibor symbolem šťastných dnů, aby tu našli přátelské prostředí a pevnou půdu pod nohama, aby tu našli svůj nový domov.

Hana Trávová-Zentnerová

Ruth Bondy o sobě i o nás

Nakladatelství Argo vydalo nedávno novou knížku Ruth Bondyové *Drobné útěchy*, v níž autorka (1923) vyjadřuje přesně a chytře své postřehy, které zcela nepochybně odpovídají i nám, jejím vrstevníkům. Ona o nich píše inteligentně, s nadhledem a humorem jí vlastním. Posudte sami: *Většina věcí, které jsem dělala, nepřinesla z hlediska vynaloženého času a sil žádný zisk. Sám pro sebe může člověk ziskovost ignorovat. Vyčítky ho přepadnou jen tehdy, když se začne soudit očima okolí, třeba i očima vlastních potomků, kteří ho považují za naivního ztroskotance a tak trochu břídila. Je třeba obrovské vůle, aby neziskový člověk dál věřil ve správnost svého postoje, aby odolal společenskému tlaku a nenechal se přesvědčit, že selhal, když krom víry ve slušnost, v hodnotu práce, ve společenskou rovnost a v povinnost pomáhat bližnímu nemá dětem a vnoučatům co odkázat. Spokojenost není pro humor úrodnou půdou, daří se mu spíš, je-li přiměřován jistou dávkou potíží, nesnáží a nezdaru. Jakmile však člověka pohltí temná propast, humor zahyne. Humor pomáhá člověku uchovat si zdravý rozum a duševní síly, ale se zoufalstvím nic nezmuže. S jeho pomocí se lze vyrovnávat s těžkostmi, které život přináší, ale důraz je na slově „vyrovnávat“. Když dojdou síly bojovat, pohasne i humor.*

A dále: *V devadesátých letech začali žáci středních škol jezdit na exkurze do vyhlazovacích táborů. Říkalo se tomu „pochod života“. Před každým takovým výletem se o holocaustu učili a učitelé většinou pozvali svědka, tedy jednoho z nás, aby jim z první ruky vyprávěl, jaké to bylo. Poptávka po žijících obětech, ochotných žákům vyprávět příběhy z války, převyšovala nabídku. Pomaličku už nezbýval, kdo by mohl svůj příběh zahájit větou „když mi bylo asi tolik co vám, vypukla válka“. Skutečně těžké to začalo být, když už jsme byli ohroženým druhem na pokraji vyhynutí.*

Oběti holocaustu se vytrácely. Už nebyl nikdo, kdo by chodil do škol vyprávět své vzpomínky žákům, nikdo, koho by v ústavech mohli studovat doktoři, na Den památky holocaustu už nebylo koho pozvat do televizního studia, zkrátka začal nás být akutní nedostatek. Což pochopitelně opět zvýšilo naši hodnotu. Snažili se nám vlichotit. Budiž, novináři. Jsou většinou mladí a neznalí, neumějí vyslovovat cizí slova a chtějí si jen udržet sledovanost. I s historií se dá jakž takž vyjít, jen se s nimi nehádat, protože oni vědí všechno lépe, vždyť přečetli dochované dokumenty, a vy jste to koneckonců jen zažili. Nejhorší jsou psychologové, protože ti analyzují vaši duši.

Pro ně jste předmětem výzkumu sloužícího jen k potvrzení předem stanovené hypotézy.

Je tu ještě plno zajímavostí hodných zmínky: o nás, o dnešním světě, o nudě, o zdraví, o vztazích ve společnosti, o úloze a postavení žen, a mnohé další úvahy, kterými se autorka celý život a zvláště teď zabývá. A není sama, že?

Museli bychom z knih citovat příliš mnoho, lepší bude, když si ji včas obstaráte a sami pročtete. Nenechte si to ujít, potěšíte a pobavíte se.

A Ruth Bondy ze srdce děkujeme a přejeme dostatek zdraví a sil k napsání další knížky.

E. Š.

Pamětní kámen pro Fredyho Hirsche

Před pár lety se někteří učitelé a žáci školy *Maria-Montesori Gesamtschule* v Cáchách dozvěděli poprvé ode mne něco o svém zajímavém a nevšedním rodákovi Fredym Hirschovi. I v dalších školách v Cáchách.

16. leden 2008 byl vyhrazen pro položení prvních devíti pamětních kamenů pro oběti holocaustu z Cách. Smuteční slavnost začala v uvedené škole výstavou výsledků pátrání studentů a studentek po osudu cášských obětí holocaustu, obdoby našich *Zmizelých sousedů*. Jednotliví řečníci promluvili o obětech, já o tom, jak jsem poznal a znal Fredyho Hirsche jakožto vedoucího *Dětského bloku Českého rodinného tábora* v Osvětimi-Březince.

První pamětní kámen byl položen pro pětiletou mentálně postiženou křesťanskou holčičku Elly Ortmannsovou, oběť zrušné nacistické eutanazie, dalších pět pro příslušníky rodiny Levyů, pro Fredyho Hirsche a poté poslední dva.

Zvláště cenné a dojmavé na této akci je, že se na zakoupení pamětních kamenů složili sami žáci a žákyně téměř třiceti cášských škol, ve škole *Maria-*

foto: Lydia Becker-Jax

-Montesori Gesamtschule učitelka Lydia Becker-Jax a její předmaturitní třída.

Pavel Stránský

Tři přátelé na rozcestí

Často se setkáváme se jménem Hannah Arendtové, zejména v souvislosti s jejím hlavním dílem *Původ totalitarismu*. Arendtová, německá filozofka židovského původu, vystudovala a začala svou vědeckou dráhu v Německu, ale v roce 1933 odešla do emigrace a po válce Německo už jen navštěvovala, převážně z pracovních

důvodů. Vytýkala německým intelektuálům, že se přiklonili k Hitlerovi a zbaběle zradili západní kulturu.

Začátky její kariéry byly ovlivněny hlavně jejím učitelem Martinem Heideggerem na univerzitě v Marburgu a později se spřátelila zejména s Karlem Jaspersem, u něhož v Heidelbergu promovala. Její vztah k Heideggerovi však byl zcela mimořádný. Fascinovaly ji jeho přednášky ►

na univerzitě, ale okouzila ji i jeho osobnost. Od roku 1925 do roku 1930 byli milenci a až příchod nacismu a válka je oddělily. V padesátých letech se však z podnětu Arendtové opět setkali, byli v písemném kontaktu a občas ho i navštívila. Ona to byla, kdo vzájemné vztahy obnovila. Hájila jeho selhání v době války a servilitu vůči nacistům už v době jejich nástupu. Po nějaké době mu pomohla s překládáním a vydáváním jeho spisů v angličtině a přesto, že jeho chování i v ní vyvolávalo rozporuplné pocity, její obdiv k němu nikdy zcela nepominul.

To další velká osobnost německé filozofie 20. století, Karl Jaspers, rovněž učitel Arendtové, zaujal vůči svému bývalému příteli zcela jiný postoj. Zazlival Heideggerovi nacionalistické a antisemitské rysy

v jeho názorech i to, že po svém vstupu do NSDAP se ihned stal rektorem univerzity ve Freiburgu a neváhal zakázat tam vstup svému bývalému učiteli Husserlovi, světově proslulému filozofovi. Jaspers nekompromisně kritizoval Heideggera za jeho příklon k nacistům a jejich ideologii. Nevinil Heideggera z vulgárního rasisticko-biologického antisemitismu, ale konstatoval jeho určitý podíl na myšlení, směřující k zachování čistoty německé rasy. To ostatně prohlašovali i jiní bývalí Heideggerovi posluchači, např. Herbert Marcuse. Jaspers byl v roce 1933 z univerzity vyloučen a od roku 1938 se jeho díla nesměla v Německu vydávat. Důvodem asi nebyla jen skutečnost, že jeho žena byla Židovka a on při ní vždy stál. Po roce 1933 se už vůbec nevidali a Jaspers si nemyslel, že po válce

znovu naváže na dávné přátelství. V roce 1949 si vyměnili dopisy, ale Jaspers přijímal Heideggerovo vysvětlování a výmluvy s velkými rozpaky. Nezapomněl ani na to, jak se choval k jeho židovské ženě, a že mlčel k jeho vyloučení z univerzity a zákazu jeho děl. Nikdy už svému bývalému příteli nedůvěřoval.

Arendtová byla přes všechno Heideggerem přitahována až do své smrti v roce 1975 a on neváhal toho využívat. Přežil ji o pět měsíců.

Tři hvězdy filozofického myšlení 20. století – tři různé osudy a cesty.

Koho zajímají, dočte se o nich více v knize *Hannah Arendtová a Martin Heidegger* od Elzbiety Ettingerové, česky vydané nakladatelstvím Academia.

Eva Štichová

GHETTO JMÉNEM BALUTY

je název emotivního filmu režiséra Pavla Štingla, uvedeného v rámci festivalu Jeden svět. Ve filmu vystupují členové TI a naši přátelé, kteří byli na sklonku roku 1941 deportováni do ghetta Lodž, zřízeného na území chudinské čtvrti Lodže – Baluty. Snímek je pozoruhodnou konfrontací života v ghettu za druhé světové války se životem současných obyvatel Balut. A jestli byly Baluty dříve čtvrtí chudinskou, zdá se, že dnes jsou čtvrtí vydeděnců.

Vyprávění o životě v ghettu jsem od většiny „lodžských“ slyšela na vlastní uši, ostatní jsem si přečetla, ale teprve po zhlédnutí filmu si životní podmínky v ghettu snad alespoň vzdáleně dokážu představit. (LA)

O tom, co iniciátora a režiséra filmu k Balutám dovedlo, napsal: *Když jsem se vlastně skoro náhodou objevil v končině zvané Baluty, která byla před půlstoletím koncentračním táborem či ghettem, a kde ve stejných domech a bytech jako za války žijí dnes noví obyvatelé, ucítil jsem podivné mrazení v zádech. Zprvu se mi pokus poskládat vedle sebe obrazy válečné bídy a podivných kulis „lodžského ghetta“ v jeho dnešní podobě připadal téměř neetický. Ale po několika dnech prožitých v Balutách začne člověk vnímat tu zvláštní tíži tohoto místa, dotýkaného starými příběhy a válečným utrpením trochu jinak. Najednou si uvědomí ten pomalu plynoucí poločas rozpadu i fakt, že je jen málo míst na světě, kde minulost s přítomností žijí v tak podivném a pevném sepětí.*

Další zvláštní náhodou mé cesty k Balutám byla výstava fotografií z pozůstalosti Henrika Rosse v pražské galerii Langhans. V době, kdy už jsme vážně uvažovali o natáčení v Lodži, se náhle objevil nový rozměr našeho námětu, který původní představu hodně obohatil. Výstavu provázela řada setkání s pamětníky, od nichž se veřejnost dozvěděla, že vedle Terezína se osudy pražských židů vepsaly ještě do další čekárny na smrt – ghetta v Lodži.

Film se právě chystá do distribuce, snažíme se, aby byl uváděn nejen ve filmových klubech, ale hlavně na středních školách, které o tuto formu projekce s diskusí projeví zájem. Znamená to, že téma holocaustu je stále živé, a že i mládež objevuje tato dramata jako cosi velmi osobního.

Pavel Štingl

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ HADASA: HOLOCAUST NEBYL VÝMYSL

Koncem letošního ledna byla v Táboře zahájena putovní výstava Historické skupiny Osvětim a Památníku Terezín **Místa utrpení, smrti a hrdinství**. Expozici doplnily obrazy a grafiky Helgy Hoškové a soška vězně – dítěte z dílny M. Uchytilové. Nad výstavou převzalo záštitu město Tábor, místostarostka Zuzana Pečmanová a poslanec Evropského parlamentu Jaroslav Zvěřina. Jeho kancelář výstavu také finančně zajišťovala.

Po celou dobu výstavy v Táboře byl o ni velký zájem mezi veřejností, do konce

února ji navštívilo téměř tisíc studentů a žáků nejen tábořských škol.

9. března se konal v kostele sv. Filipa a Jakuba v Táboře pietní akt k uctění památky tábořských občanů židovského vyznání umučených za II. světové války. Opět (již po páté) byla čtena jména židovských spoluobčanů, tentokrát ze vzdálenějších míst – z Horní Cerekve, Kamenice nad Lipou a Černovic.

Tryzna byla zahájena vystoupením hudební skupiny His Master's Voice Band, která zahrála židovské písně a klezmer muziku. Projev na paměť zlikvidování rodného tábora v Osvětimi přednesla Marie Kottová, rodačka z Černovic.

Hana Jančíková, HADASA Tábor

PO STOPÁCH MINULOSTI NA CESTĚ K VZÁJEMNÉ ÚCTĚ

Naše myšlenky ještě často zalétají do Terezína, vzpomínky na truchlivou dobu, kterou jsme tam zažili, se vracejí. Občas ještě do Terezína zajedeme, ať je to na tryznu, koncert, či besedy s mládeží. Málo z nás však ví o skupině mladých Němců, kteří od roku 1990 každoročně v létě věnují tři týdny svých prázdnin práci na úpravě hřbitovů, šancí, příkopů a popraviště v Terezíně. Při tomto pobytu, naplněném těžkou prací, se seznamují s historií tohoto místa, přemýšlejí, besedují, řeší své problémy, své postoje.

Je to skupina mladistvých od patnácti do sedmnácti roků, kteří žijí na farmě ▶

domova mládeže v německém Belitzu, kde pod vedením pana Jürgen Winkela a jeho čtrnácti dospělých spolupracovníků získávají dovednosti a sebevědomí, které potřebují do dalšího samostatného normálního života. Jsou to chlápci a děvčata, kteří se tu vyrovnávají se svou nepříznivou rodinnou anamnézou, potíže různého druhu, hledají emocionální vyváženost. Farma se jmenuje Putenhof, ale vedle krůt zde chovají kromě koček a psů i skot, prasata a koně. Péče o zvířata vyžaduje soustavnou práci, odpovědnost, lásku. Přípravě na budoucí povolání slouží také práce v truhlárně a dalších dílnách, stejně jako v kuchyni. Škola ovšem také nesmí být zanedbávána.

Pracovat do Terezína jezdí ti z nich, kteří se přihlásí dobrovolně, a přesto, že je to těžká práce, přijíždějí opakovaně. Pílami, sekerami, motorovým nářadím odstra-

ňují trní, přerostlé stromy a keře, čistí a upravují pozemky; dělají práce, na které by Památník Terezín těžko získal pracovní síly a jsou tu neocenitelnou pomocí. Neváhali přijet také v roce 2003 a účinně pomáhali při likvidaci škod způsobených povodní. Letos přijedou 11. července a zůstanou v Terezíně pracovat až do 3. srpna.

Tak bezprostředně poznávají minulost tohoto místa, roli třetí říše, NSDAP a politického násilí. Vidí autentické prostředí, ve kterém příslušníci *neněmeckých* národů a političtí odpůrci nacistů byli vystaveni krutému nespravedlivému násilí. Za velice přínosné považují rozhovory s pamětníky a také vstřícnost a přátelství pracovníků Památníku Terezín, což jim pomáhá objevovat minulost a nalézat své postavení ve společnosti. Cení si také společné zábavy po práci, kdy spolu se svými hostiteli

v táboráku rozprávějí, zpívají, hrají na kytary, baví se a sblížují. To všechno usnadňuje těmto mladým lidem s problematickým dětstvím postavit se na vlastní nohy, důvěřovat lidem i sobě samým, těšit se z ocenění své prospěšné činnosti a srdečných mezilidských vztahů. Podpora a užitek terezínských pracovních pobytů je tedy vzájemný.

Vedení farmy nahrálo v roce 2006 v Hamburku DVD, ve kterém se divák seznamuje se životem na farmě, včetně záslužného působení v Terezíně. Jednotliví účastníci otevřeně vyprávějí o sobě, o významném pro ně dotyku s minulostí a lidmi jiných jazyků, o uznávání pravidel při spoluzítí ve společnosti, o naději a ochotě zařadit se do světa přátelství a spolupráce.

Prejeme jim ze srdce mnoho úspěchů a děkujeme za jejich obětavost při zvelebování Terezína. **E. Št.**

A přece jsem přežil

Je odpoledne předposledního únorového dne a společenský sál židovské radnice je plný posluchačů. Mezi hosty je i generální konsul ČR v Německu pan Tomáš Podivinský, předsedkyně drážďanské židovské obce paní Nora Goldenbogen s manželem, dále spolupracovníci firmy NOVA Projekt a zástupci Památníku Terezín a Židovského muzea. Předseda pražské židovské obce Ing. František Banyai zahajuje malou slavnost: na cestu do rukou českých čtenářů se vydává nová knížka.

Buchenwald, Ravensbrück, Sachsenhausen, Auschwitz, Mauthausen, Ebensee.

Už jenom při vyslovení těchto jmen běhá mráz po zádech. A teď tu na podiu vedle Ing. Banyai sedí u stolku Ing. Artur Radvanský, člověk, který v oněch místech strávil 6 let, a drží v ruce útlou knížku svých vzpomínek. Knižka má případný název „A přece jsem přežil“.

Po úvodu a poděkování se mikrofonu ujímají Vida Neuwirthová s autorovým vnukem Pavlem Sterecem, kteří přečtou několik ukázek z nové knížky. Ještě dobře, že paní Hana Frejková s kytarovým doprovodem Michala Hromka proložila čtený text několika citlivě zazpívanými jidiš písněmi a tím tak trochu odlehčila tíživou atmosféru minulosti.

☆☆☆

...„Zatkli mě v noci, v posledních srpnových dnech roku 1939. Tehdy jsem nebyl ještě plnoletý a tak rovnou sebrali i tatínka a oba nás odvezli k výslechu do vězení gestapa v Ostravě-Přívoze. Byla to původně škola, přebudovaná na vězení. První výslech na služebně gestapa neprobíhal ještě tak krutě, jako výsledky následující. Příští den odpoledne jsme byli na školním dvoře „ve výběhu“, když kolem nás najednou procházel voják v německé uniformě. Byl jsem tak dva tři kroky před tatínkem, když jsem uslyšel: „Proboha Marku, co ty tady děláš?!“ Opatrně jsem se ohlédl a s překvapením zjistil, že je to náš známý Gustl Gebauer, tatínkův kamarád z války, který byl přidělen jako řidič ke gestapu. Dal tátovi pohybem hlavy skryté znamení a špitl „Ještě přijdu“ – a zmizel. Večer, když už byla tma, bylo slyšet u vchodu do školy, kde stála stráž, hlasité volání: „Markus Tüberger, Artur

Tüberger, dolů na bránu!“ Stál tam Gustl se samopalem a začal řvát: „Vy jedny prasata sviňský, však my vám ještě ukážeme! Okamžitě k výslechu!“ V ruce měl list papíru a nakopal nás do auta. Samozřejmě nás nezavezl k žádnému výslechu, ale vysadil nás poblíž našeho domu. Rychle jsme se rozloučili s maminkou a utekli pryč. Bylo to naposledy, co jsem viděl mámu, babičku, dědu a své bratry. Ještě té noci jsme šli k dolu Ludvík a měli jsme štěstí, že nás horníci zahlédli. Stejnou cestou jako uprchlíky z Německa nás hluboko pod zemí dostali přes polskou hranici.

Ale už za dva nebo tři dny nás zastihla válka, najednou jsme se ocitli za frontou, na německé straně. Ještě den jsme se skrývali, jak to jen šlo, ale pak jsme na louce narazili na německou vojenskou hlídku. „Papíry, papíry, papíry!“ řvali na nás. Mluvili jsme sice německy, ale doklady jsme samozřejmě žádné neměli – vždyť jsme právě utekli z gestapáckého vězení! A tak jsme byli znovu zatčeni.“

☆☆☆

...„Po „přijetí“ v Buchenwaldu nás – nové vězně z Polska – dali do zvláštního, tzv. malého tábora. Esesáci mu posměšně říkali „Růžová zahrada“. Nebylo to nic jiného, než prostor obehnaný dvojitým ostnatým drátem, hned vedle apelplacu, vpravo od vstupní brány... Byly tu čtyři nebo pět velkých stanů se čtyřpatrovými dřevěnými pryčnami bez slavníků, jen holé dřevo. Jedna ▶

deka byla vždycky pro dva vězně – a kromě toho tady nebylo už nic. Přeplněné stany byly špatně osvětlené. Na Ettersbergu bývalo mizerné počasí. Déšť, déšť, déšť a zima, i v létě. Byly tam nelidské podmínky, skoro se to ani popsat nedá...“

✧ ✧ ✧

... „Šest dnů bez jídla! Už jsme nemohli ani chodit, lidé prostě zůstávali ležet. Sice jsme už nemuseli do lomu, ale přesto vězni jeden za druhým umírali – ve dne, v noci, ve stanu, při nástupu. Po těchto dnech o hladu byl i můj tatínek velmi zesláblý a na apelplacu se zhroutil. Odnesli jej do dřevěného baráku, přišel pro mne vězeň z naší skupiny: „Arture, tatínek tě volá,“. Šel jsem k tátovi, už ležel v agónii, ale když jsem k němu přišel, ještě jednou se probíral. Jeho oči vidím před sebou dodnes, ty jeho doširoka otevřené oči. Mluvil jen ztěžka, byl strašně vysílený, jenom mi zašeptal, abych pomáhal mamince a postaral se o své dva bratry. Potom přestal dýchat a já jsem mu zatlačil oči. Byl to můj poslední okamžik s tatínkem. Tatínek zemřel 20. listopadu 1939.“

✧ ✧ ✧

... „Auschwitz. To byla moje třetí selekce. Když jsem přišel na řadu, přiběhl jsem, chtěl jsem udělat dojem. Entress se mě ptal: „Jaké máš povolání?“ Odpověděl jsem: „Student medicíny.“ „Kde?“ „Dva semestry v Praze.“ Byla to lež, protože když mě zatkl, bylo mi 17 let, ani gymnázium jsem nedokončil. Ale po zkušenostech z Buchenwaldu, Ravensbrücku a Sachsenhausenu jsem se zabýval myšlenkou dostat se pokud možno do práce ve vězeňském špitálu.

Zařadili mě jako ošetřovatele do vězeňské nemocnice na blok 21. Jenže já tehdy o medicíně nevěděl zhora nic. Naštěstí na tomto bloku pracoval Dr. Epstein, dětský lékař, který byl profesorem na univerzitě v Praze. Prakticky i teoreticky mě naučil, co má vědět student medicíny ve druhém semestru. A pak mě šéflékař SS společně s dalšími 16 spoluvězni vybral do komanda „SS – revír“, což byl lazaret pro pacienty z řad SS. Byla to moje záchrana.“

✧ ✧ ✧

... „Na pochod smrti nás vyhnali za silného mrazu, mohlo být tak minus 15 stupňů.. Tři dny jsme za tohoto ukrutného mrazu pochodovali po nějaké silnici směrem na západ. Byla to nepřetržitá kolona tisíců vězňů, mužů i žen. Kdo byl příliš vyčerpaný a nemohl jít dál, toho esesáci okamžitě bez milosti zastřelili. V noci jsme spali na sněhu, jednu deku pod sebe a jednu navrch, těsně namačkaní jeden na druhého, jako sardinky v plechovce. Každých asi 20 minut jsme se střídali – ti, kteří byli na kraji skupiny, si lehli dovnitř a naopak. Nevím, kolik lidí při našem pochodu smrti zmrzlo nebo zahynulo, ale bylo jich moc, strašně moc. Bylo to opravdové utrpení. Nic nám nedali najíst ani napít, jen sníh tu byl. Po třech dnech jsme přišli na železniční stanici do malého městečka jménem Wodzislaw Ślaski. Tam nás naložili do nekrytých nákladních vagónů.“

Tolik na ukázkou.

Knížka vznikla vlastně dost neobvykle: asi 20 hodin německého vyprávění, natočeného na magnetofonových kazetách, jak o svých zážitcích Artur již léta vypráví v německých školách, doslovně přepsali dobrovolníci z Aktion Sühnezeichen Friedensdienste, text pak redakčně upravila předsedkyně židovské obce v Drážďanech paní Nora Goldenbogen, a její manžel Sigurd Goldenbogen knížku vytiskl a vydal. Vyšla před rokem, k autorovým 85. narozeninám.

Jenže Artur se narodil a žije v Česku a tak si moc přál, aby se jeho vzpomínky dostaly i mezi české čtenáře. Ale i když je čeština jeho mateřštinou, říká, že by to nedokázal sám přeložit, prý je jen vypravěč, žádný literát. „Vím,“ říká, „že to není žádné velké literární dílo. Ale když jsem viděl, s jakým zájmem se publikace setkala u německých učitelů a studentů, vždyť celé německé vydání je během jednoho roku prakticky rozprodáno, tak jsem si moc přál, aby knížku dostali do rukou i čeští učitelé a mládež.“

A i tady pomohli lidé, na něž Arturův osud hluboce zapůsobil. Jedním z nich je pan konzul Tomáš Podivínský, který se obětavě ujal překladu do češtiny a jako jedinou odměnu si přál otištění dedikace, kterou v knížce uvedl: *V úctě a obdivu k Arturovi a lásce ke svým dětem Anettce a Tomáškoví z německého originálu „Trotzdem habe ich überlebt – Lebensbericht eines Menschenfreundes“ přeložil Tomáš Podivínský, generální konzul České republiky v Německu, se sídlem v Drážďanech.*

Uznání a dík patří i Sigurdu Goldenbogenovi, majiteli Goldenbogen Verlag v Drážďanech, který pro české vydání bezplatně poskytl vydavatelské právo i potřebnou dokumentaci pro tisk.

Velice nám záleželo na tom, aby toto autentické svědectví bylo i zde v Česku zachováno v písemné formě, především pro výuku a informaci. Proto jsme hledali možnosti, jak získat nějaký grant nebo sehnat peníze po částech pomocí sponzorských darů, ale nějak se stále nedařilo dát potřebnou částku dohromady. Ani jsme si nevěděli příliš rady, jak to všechno s tiskem a vydáním zařídit. S radostí jsme proto přijali nabídku německého podnikatele, který žije a podniká v Čechách, pana Dipl. Ing. Karl-Heinze Griegera. Arturův osud ho natolik zaujal, že se rozhodl českou edici v plné míře financovat a navíc se postaral i o celou organizaci tisku a vydání této knížky ve spolupráci se Studiem Gabreta v Českých Budějovicích. Takže jsme mu opravdu velice vděční za to, že české vydání se dnes může vydat na cestu mezi českou mládež, učitele a jiné zájemce, kteří se zabývají tematikou holocaustu.

Abyste k nim knížky skutečně dostaly, o to se postarají instituce nanejvýš povolané: Památník Terezín a Vzdělávací centrum Židovského muzea, Terezínská iniciativa, lektori holocaustu a boje proti antisemitismu z ICEJ a jistě i jednotlivé židovské obce a organizace ve FŽO.

Přesto – nebo možná právě proto – že snad každého z účastníků se pořad blíže dotýkal, přesto, že tu zazněly smutné vzpomínky, odpoledne proběhlo v příjemné pohodě. Artur Radvanský zakončil slovy:

„Co k tomu dodat? Jenom to, že opravdu děkuji všem, kteří se podíleli na vydání mých vzpomínek, i všem, kteří dnes uspořádali jejich uvedení mezi české čtenáře. Doufám, že splní účel, pro nějž jsou určeny: že se dostanou do rukou české mládeži a českým učitelům, že dosvědčí pochybovačům, že holocaust se skutečně odehrál, že ukáží, jak snadno se ze slušných lidí mohou stát zločinci a vrazi a kam až člověka zavede fanatismus a nenávisť.“

(Knížku si lze vypůjčit v knihovně Institutu Terezínské iniciativy a v knihovně Židovské obce v Jáchymově ulici. Pro distribuci do škol je několik výtisků k dispozici na TI.)

Ze vzpomínek Evy a také Jana Ročkových

V minulém čísle jsme otiskli na str. 13 – 15 podstatné výňatky z pozoruhodných vzpomínek Evy Ročkové. Skončili jsme osvobozením a návratem Evy a její maminky do Prahy. V tomto čísle pokračujeme jejími vzpomínkami z doby poválečné a také Janovými, v nichž popisuje jejich dramatický útek za svobodu.

Návrat do Prahy

...V Praze nás přijala mámina nejlepší přítelkyně, moje „teta“ Jindra Schierová. ...Jindra byla úžasná, vrátila nám všechny věci, které jsme si u ní schovaly, a vůbec se chovala skvěle. Zůstaly jsme u ní, dokud jsme si nenašly byt. Matka a Jindra zůstaly přítelkyněmi až do její smrti.

Dělala jsem si velké starosti, co se stalo s Honzou. Před rozloučením jsme si vyměnili adresy našich nežidovských přátel, dala jsem mu adresu tety Schierové a Honza mi dal adresu sekretářky svého otce, paní Seidnerové. Kromě toho jsme se domluvili, že oba pošleme dopisy poste restante na hlavní poštu v Praze, kam jsem se chodila ptát každý den, ale marně. Musí to znít směšně, ale byla jsem tak plachá, že jsem se nedokázala odhodlat k tomu, abych zašla za paní Seidnerovou a zeptala se jí, jestli neslyšela o někom z Robitschkovy rodiny. Chodila jsem také k staré židovské radnici, kde se scházeli mladí lidé a vyměňovali si novinky o přátelích a příbuzných.

29. května, v den mých 18. narozenin, když jsem se po další marné návštěvě pošty vracela k tetě Jindře, mávala na mě vzrušeně dopisem – byl od Honzy z nemocnice v Žatci. Když jsem ho tam našla, byl tak slabý, že nemohl ani vylézt z postele. Namísto radosti ze setkání byl zničený, když se dozvěděl, že ani jeho rodiče ani sestra nepřežili. Do Prahy se vrátil až v září, a od té doby jsme se vídali pravidelně.

Chtěla jsem se co nejdříve vrátit do školy a do normálního života. ... Když jsem v květnu 1945 poprvé přišla do své bývalé školy, která se teď jmenovala Benešovo státní gymnázium, vypadala jsem ještě dosti zle. Měla jsem velmi krátké vlasy – bylo to jen sedm měsíců poté, co mi hlavu oholili. A neměla jsem boty, jen staré dřevěné tenisky. Když jsem vešla do třídy, jeden kluk řekl nahlas: „Co tady chce ta polská židovka?“ Nikdy jsem pak s tím klukem nepromluvila, až po 55 letech na třídní schůzce v roce 2002. Když mě vyhodili ze školy, měla jsem ukončenou jen sekundu, teď mě umístili do sexty, a do konce školního roku chyběl už jen měsíc. A měla jsem dohánět čtyři zmeškané třídy. Myslím, že jsem nikdy nepracovala tak pilně a usilovně, jako když jsem

doháněla zmeškanou látku. V květnu 1947 jsem maturovala a ukončila gymnázium s vyznamenáním.

Asi za měsíc, 26. června, tři roky poté, co jsme se poprvé políbili, jsme se s Honzou vzali. Obřad se konal v Clam-Gallasově paláci v Husově ulici na Starém Městě. Odpoledne jsme s Honzou odjeli do hotýlku Modrá hvězda v malé vesnici Olešovice, kterou jsem si dobře pamatovala z léta 1945. Abychom splnili tátovo proroctví, přivezli jsme si knížku básní a chvíli jsme si společně četli. Byla to knížka, kterou mi Honza dal k narozeninám; jako věnování mi tam napsal verš mého oblíbeného básníka Františka Halase: „...a slza, slza je voda, co je sama.“ Dnes, téměř šedesát let po svatbě mohu říci, že jsem nikdy nebyla slza.

Profesionální život

Zapsala jsem se na Vysokou školu chemicko-technologickou v Praze už jako paní Ročková. Moje první zkouška byla z mineralogie, museli jsme správně identifikovat řadu minerálů, které profesor Ondřej vytahoval ze sbírky. Honza mi vykládal, že zkoušku složil poměrně hladce, ale že měl problém s jedním minerálem, který nesprávně identifikoval jako cínovec; byl to chroman. Když se to stalo podruhé, starý profesor Ondřej řekl: „Kdo by znal chroman, už by ho poznal.“ Na svou první vysokoškolskou zkoušku jsem

se připravovala velmi svědomitě; trávil jsem bezpočet hodin v muzeu studiem mineralogických sbírek. Zkouškou jsem prošla bez obtíží, všechny minerály jsem správně určila, až na jediný vzorek, nad kterým jsem delší dobu váhala, až profesor Ondřej začal: „Kdo by znal...“ Okamžitě jsem ho přerušila a řekla jsem: „Chroman, pane profesore“, a měla jsem pravdu.

Největší úspěch jsem měla v matematice. Profesor Hampl rád vyvolával studenty k tabuli. Jednou si stěžoval, že se hlásí samí muži a nikdy žádná studentka. Jedna dívka na tu výzvu reagovala a přihlásila se, ale byla úplně neschopná, Hampl se bavil na její účet, a to se několikrát opakovalo. Zlobilo mě, že reprezentuje studentky v tak špatném světle, a když zase jednou sháněl dobrovolnici, vstala jsem dřív než ona. Vypadal potěšeně, že našel další obět, ale já jsem ho zklamala, byla jsem dobře připravená a nedělalo mi potíže problém vyřešit. Od té doby mě vyvolával často a já byla připravena vždy.

Když jsem v roce 1951 získala inženýrský titul, byla jsem přidělena do továrny v Pardubicích, ale protože jsem byla vdaná a Honza dělal aspiranturu, směla jsem si najít práci v Praze. Podařilo se mi dostat na pohovor do Výzkumného ústavu pro farmacii a biochemii, kde bylo volné místo v oddělení organické syntézy. Náhodou byly toho dne na pohovoru pouze ženy. Po jejich skončení vedoucí organické syntézy ▶

Dr. Buděšinský prohlásil: „Nechci v laboratoři žádnou ženskou, ale když už to musí být, tak jedině tu Ročkovou.“

Jeho rozhodnutí ovšem nestačilo, muselo být schváleno kádrovákem, který mne vyslyšel za přítomnosti ředitele ústavu. Vyžadoval politickou aktivitu a nebyl spokojený s pouhým členstvím v ČSM. Ale k mému obrovskému překvapení jsem to místo dostala.

Ze začátku jsem pracovala na syntézách léků proti tuberkulóze a zkoušela jsem reprodukovat syntézu publikovanou v předním americkém chemickém časopisu. Přes veškeré snažení se mi nepodařilo práci zreprodukovat, ale nakonec se mi podařilo prokázat, že původní práce byla chybná. Výsledky své práce jsem předložila jako svou doktorskou disertaci a získala titul doktora technických věd. Později mě přeložili do jiné skupiny, vedené doktorem Semonským, kde jsem pracovala na syntéze léků proti rakovině.

Vzpomínky Evy Ročkové pokračují jejím dalším profesním životem v Americe. Abychom se však dozvěděli, jak se Ročkovi vůbec do Ameriky dostali, musíme zcela nesystematicky vstoupit do vzpomínání Jana Ročka (po studiích pracoval v Ústavu organické chemie a biochemie při ČSAV), a to přímo in medias res do úvah, rozhodování a realizaci opuštění republiky. A poznat okolnosti, které tomu předcházely.

Kriticky na něj zapůsobila maďarská revoluce, s níž jako všichni jeho přátelé nadšeně sympatizoval, i její potlačení v roce 1956. To, že byl nakonec přinucen hlasovat pro zaslání blahopřejného telegramu k „potlačení kontrarevolučního spiknutí“, pociťoval jako hluboké a nesnesitelné ponížení. O rok či dva později zachytila tajná policie jeho dopis, v němž svému příbuznému v Brně poslal na mikrofilmu kopii návrhu zákona upravující udělování akademických titulů a funkcí. Jan byl opakovaně zván na schůzky na „ministerstvo vnitra“, na nichž chtěli vědět úplně všechno nejen o něm a jeho rodině, ale i o jeho spolupracovnících i řediteli ústavu. Poté, co zjistili, že Jan ředitele i kolegy o svém setkání s nimi informoval, začali vyhrožovat. Informaci v zachyceném dopise označili za důvěrnou, a vyhrožovali, že pokud je nepřesvědčí o své oddanosti a loajalitě vůči režimu, předají případ stát-nímu nadvládčímu. Loajalita se ovšem rovnala spolupráci, tedy udavačství; první požadavek byl, aby dodal informace o kolegovi, který mu uvedený materiál předal. Tuto podmínku však inženýr Roček nesplnil. Na příští schůzce s estébáky prohlásil, že si není vědom, že by spáchal

trestný čin, a pokud chtějí případ předat prokurátorovi, ať to udělají. Ve svých vzpomínkách se k tomu vyjádřil: Jak je možné, že se mi podařilo jim uniknout, i když jsem je odmítl, to dodnes nechápu.

V roce 1957 byl Jan Roček poslán na stáž na londýnskou University College a na jaře 1959 se zúčastnil vědecké konference v Londýně, na niž byl pozván. Poznal poměry v Anglii a skutečnou demokracii.

Stáž v Anglii úplně změnila můj postoj. Už jsem nevěřil ničemu z protizápadní propagandy a mojí největší touhou bylo opustit Československo a přivést svou rodinu na Západ. Návštěva Anglie mi změnila život. Od té chvíle jsem nepřestal přemýšlet o způsobu, jak se dostat ven. Eva s tím naprosto souhlasila a já bych se o to nikdy nepokusil, nemít její plnou, odvážnou a nadšenou podporu navzdory jasným nebezpečím.

Útěk

...Zjistili jsme, že cestovní agentura Čedok nabízí automobilový zájezd do východního Německa, okamžitě jsme se zaregistrovali a složili zálohu. Pak bylo nutné dokázat „kladný postoj k lidově-demokratickému zřízení“. Stali jsme se členy Autoklubu, který byl součástí SVAZARMU, Svazu pro spolupráci s armádou, a snažili se vykazovat aktivitu. Chodili jsme na neuvěřitelně nudné schůzky a já se dobrovolně přihlásil, že budu soudcovat jakousi dětskou soutěž. Evina matka ve dnech komunistických svátků pilně zdobila okna. Pochopitelně jsme šli do prvomájového průvodu. Zdolali jsme první etapu a dostali se do jedné ze skupin na zájezd do východního Německa. Na první schůzce vedoucí upozornil, že „jsou tu nějaká lidé, kteří chtějí cestovat s celou rodinou, a jeden pár, ha, ha, ha, chce vzít s sebou dokonce babičku!!!“ Poradil nám, abychom děti (o babičce nemluvě) nechali doma, protože je nepravděpodobné, že by celá rodina dostala povolení k výjezdu.

Ročkovi úspěšně zdolali martyrium získávání doporučení od zaměstnavatele a odborů, Jan i povolení od armády, babička od uličního výboru, a mohli se vydat na cestu. Cestovali s přáteli, kteří rovněž plánovali útěk.

...Cestovali jsme v konvoji, první noc jsme strávili v hotýlku na naší straně hranice, kterou jsme ráno překročili. Arnošt a Rutka Reiserovi, s nimiž jsme celý útěk společně plánovali, dorazili až v noci, krátce před přechodem hranic. Pak jsme se přesunuli do stanového tábora na pobřeží. Kolegova laborantka vyprávěla, že jeli ve

člunech k americkým lodím, z nichž jim námořníci házeli pomeranče. My jsme nechtěli pomeranče, my chtěli, aby nás vzali na palubu. Našli jsme místo, kde se daly pronajmout čluny, museli jsme si vzít dva, já měl u sebe kluky a Eva matku. Veslovali jsme směrem do moře. Brzy připluly policejní čluny, že se musíme vrátit. Ignorovali jsme je. Asi po hodinovém veslování nám došlo, že je to beznadějně, že se k těm velkým lodím nedostaneme. Cesta zpátky trvala několik hodin, dorazili jsme naprosto vyčerpaní.

Nyní jsme se blížili k místu, na něž se upíraly naše největší naděje. Byli jsme asi 120 kilometrů od Sassnitz, odkud se dalo jet lodí do Švédska a navštívit švédský přístav Trelleborg, vlastní cíl naší cesty. Ale jak se do Sassnitz dostat? Věděli jsme o univerzitě v Greifswaldu a vymysleli jsme si, že profesor chemie na této univerzitě má zájem o Evin výzkum v oboru léků proti rakovině a pozval ji na návštěvu. Podařilo se nám získat povolení a vyrazili jsme s Evou a Arnoštem na cestu. Pokladna lístků na trajekt byla zavřená, ale zjistili jsme, že pokladní sedí v nedaleké hospůdce. Řekl nám, že je vyprodáno, ale díky Arnoštově výmluvnosti a rukavicím, které mu dala Eva, slíbil, že kdyby se někdo nedostavil, lístky nám nechá.

Naše skupina se mezitím přemístila do kempu na ostrově Rujána velmi blízko Sassnitz. Ve smluvený den jsme vyklouzli z kempu, dojeli do Sassnitz, vyzvedli lístky a nalodili se na obrovský několikapatrový trajekt. Procházeli jsme se s dětmi a dostali se až úplně dolů k vagonům, což se nesmělo.

Ani tento pokus Ročkovým nevyšel. Od skupinky Švédů, kterou oslovili, se dozvěděli, že jsou podezřelí, a sami viděli, že je neustále sledují jacísi „železničáři“.

Tak jsme to vzdali. Z té porážky nám bylo nanic, ještě dnes si pamatuji na ten hrozný pocit, když se loď vydala na zpáteční cestu. Byli jsme tak blízko svobodné zemi, jen pár metrů, a já viděl, jak se mi Švédsko, zaslíbená země svobody, vzdaluje. K našemu překvapení a úlevě si nás při výstupu z lodí nikdo nevyšímal.

Warnemünde

Za pár dní jsme odjeli do posledního kempu na mořském pobřeží poblíž Warnemünde. Ubytovali jsme se v přiděleném stanu a vydali se na průzkum města. Slyšeli jsme, že odtamtud jezdí trajekt do Dánska. Na břehu byly dalekohledy, kterými se po vhození desetifeníkové mince dalo pozorovat lodí na moři. Před námi stáli dva němečtí

kluci. Jeden z nich ukázal na připlouvající loď a řekl kamarádovi: „Támhle se z Dánska vrací Seebad Ahlbeck“. Byla to malá loď, která vypadala, že by se z ní dalo skočit bez obav ze zranění. Dal jsem se s kluky do řeči, řekli mi, že je to německá loď, že je možno se na ní svést do Dánska a zpět a koupit si bezcelní čokoládu a cigarety.

To Janovi nestačilo, potřeboval vědět víc. Po řadě neúspěšných pokusů narazil na mladého muže z Warnemünde, který zřejmě nebyl stoupencem komunistického režimu. Chtěl se od něho dozvědět, co se stane s lidmi, kteří z lodí utečou do Dánska, a ten muž mu řekl: „Nás Němce nemají Dánové rádi a posílají nás do Německa, ale do západního, ne zpátky na Východ. Vás by tam asi nechali.“ To byla informace, kterou jsem potřeboval. Hnali jsme se zpátky do pokladny pro lístky. Byla to naše jediná šance. Byl to poslední den, odplouvala poslední loď, nazítří se měla skupina vydat na zpáteční cestu do Československa. Zařadili jsme se do fronty. Ukázalo se, že prodali víc lístků, než bylo míst na lodi, a řadu lidí už nepustili. My jsme měli neuvěřitelné štěstí, byli jsme poslední, kteří se na loď ještě dostali. Nabídl jsem dětem, že jim koupím čokoládu, a k mému překvapení to šestiletý Martin odmítl se slovy: „Možná že budeme muset skočit do vody a bylo by po ní.“ Po dvou hodinách jsme dorazili do dánského přístavu Gedser. Jen chvíli předtím, než loď přivázali k molu, Eva konečně přemluvila maminku ke skoku.

Skok do vody

Všichni pasažéři věnovali pozornost dění na břehu a západním turistům opouštějícím loď. Na zádi jsme byli skoro sami. Eva mi řekla, že sama skočit nedokáže, že do ní mám strčit. S Martinem v náručí vylezla na zábradlí, já do ní strčil, ihned jsem popadl Tomáše a skočil s ním do vody. O detailech útěku jsme nikdy nediskutovali, nedomysleli jsme, co dělat po seskoku do vody. Eva obeplula loď, podala Martina nějakému Dánovi, když se předtím dotazem ujistila, že je opravdu Dán. Já jsem si z nějakého důvodu myslel, že se musím dostat pryč od lodí. Na druhé straně přístaviště jsem uviděl schůdky do vody a zamířil k nim. Plaval jsem na zádech, odrážel se pravou rukou a levou jsem držel Tomáše. Ztratil jsem brýle a směr. Domníval jsem se, že potřebuji policejní ochranu před Němci, tak jsem stále volal anglicky: „Pomoc, pošlete pro policii.“ V tu chvíli Němci spustili na vodu gumový člun se dvěma námořníky či policisty. Začali mě dohánět. Ke břehu jsem doplaval jen o vteřinu dřív než Němci

ke mně. Tam, částečně ve vodě, stál nějaký muž a volal na mě německy, ať mu podám Tomáše. Nevěděl jsem, co je zač, a nebyl tak pohotový jako Eva, abych se ho zeptal. Ale Němci už mě doháněli, nemohl jsem dělat nic jiného a Tomáše jsem mu podal. Byl jsem naprosto vyčerpaný, dokonce jsem se držel toho německého gumového člunu a čekal, že mě vytáhnou a vrátí na palubu. Vtom jsem uslyšel ta úžasná slova: „Also da kann man schon nichts mehr machen.“ – „Tady už se nedá nic dělat,“ a zjistil, že Němci pádlují zpátky k lodi.

Někdo mi pomohl z vody a odvedl mě a Tomáše do jakési kanceláře. Jenže já nevěděl, co se stalou s Evou a Martinem, a nikdo mi to nedokázal říct. Připadalo mi to strašlivě dlouho, ale nakonec se objevil minibus a přivezl Evu, Martina i Evinu matku. Ta nám pak vyprávěla, že počkala, až se vynoříme nad hladinu, sundala si kabát a boty a pak prostě nějak padla do vody. Nebyla moc dobrý plavec, ale někdo jí hodil záchranný kruh.

Pak nás vzali do nejbližší nemocnice v Nykøbingu, tam jsme se všichni vykouпали, jako bychom už neměli dost vody. Půjčili nám deky a pokračovali jsme v cestě do Kodaně zabalení v dekách jako v sáři.

Byli jsme fyzicky i psychicky vyčerpaní, ale extaticky šťastní, že se nám to povedlo.

Do Kodaně jsme dorazili v noci. Čekali nás tam reportéři a fotografové... už se mi vybavují jen ty dochované novinové výstřížky, na kterých jsme zabalení v nemocničních dekách. Dovedli nás na cizinecké policejní oddělení a oznámili, že mě bohužel musí dát do vězení, dokud mě neprověří. Omlouvali se za to.

Jejich přátelé, Arnošt a Rutka Reiserovi, kteří s sebou měli také dvě děti, nebyli s Ročkovými na stejné lodi, ale dostali se na

Ročkovi na plesu v roce 1952

další loď příští den ráno a v Gedseru rovněž skočili s dětmi do vody. S Arnoštem se Jan sešel ve vězení a Ruth s dětmi byla ve stejném penzionu jako Eva s matkou a dětmi.

Arnošta zavřeli do stejného vězení jako mne, i když ne do stejné cely, a ze začátku nás drželi striktně odděleně. Po čase se Dánové rozhodli, že vlastně neexistuje žádný rozumný důvod, proč bychom, Arnošt a já, spolu nemohli mluvit, zatímco čekáme na poskytnutí azylu, a dovolili nám být přes den ve stejné cele.

Dánové byli velmi milí..., lepší vězení jsem si nemohl přát. Při skoku do vody jsem ztratil brýle a oni mě z věznice odvezli ke královskému optikovi pro nové.

Z vězení nás propustili po osmnácti dnech. Nelly, stará přítelkyně Arnoštovy rodiny, si nás vzala na starost a zařídila nám přesun do hotýlku v klidné vesničce Esrum.

Po necelých dvou měsících došla naše americká víza. LA

Jeden ze 150 tisíc Terezínů

VZPOMÍNKY STÁLE ŽIVÉ

Vzpomínky Antonína Rosenbauma upravila Eva Štichová

S přibývajícím věkem se v mysli stále častěji vracíme do minulosti a tak se občas objeví i velmi zajímavé vzpomínky, které stojí za zveřejnění. Tak tomu je i s memoáry Antonína Rosenbauma. Blíže se představí sám, činí tak totiž na první stránce své obsáhlé vzpomínkové práce, ze které uvádíme několik pozoruhodných výňatků.

Dříve než začnete číst, chtěl bych se vám představit. Narodil jsem se 6. července 1922 v Praze v domě na rohu Václavského náměstí a Příkopů v domě Koruna. Můj otec tam měl obchod a ve 4. poschodí byt. Do obecné školy jsem chodil v Panské ulici a potom pokračoval na reálném gymnáziu v Křemencově ulici, kde jsem studie dokončil. Měl ▶

jsem velmi pohodlné mládí, typické pro pražskou střední vrstvu. Chodil jsem nejprve do Sokola a později ke skautům, do 45. oddílu, se kterým jsem byl v roce 1937 v Holandsku na světovém Boy Scout Jamboree, které bylo vůbec poslední. Chodili jsme s klukama odpoledne do biografu za 1 Kč a v sobotu na středoškolské představení v Národním divadle. Chodili jsme bruslit na „Stadák“ a v zimě na zamrzlé kluziště na Žofině. Tam jsem potkal svoji první velkou lásku Boženu Kleknerovou. Bylo mi 17 let a byla to velká láska. Přišla léta 1938 a 1939 a náš svět se začal měnit, až se 15. března 1939 změnil docela. Do ČSR vtrhla německá armáda Adolfa Hitlera a tím vlastně skončilo i moje mládí. Byli jsme prohlášeni za Židy a přestali jsme být lidmi. Naděje na další vysokoškolské studium zmizely, byli jsme vystěhováni z Koruny, tatínkův obchod byl zabrán, a já jsem šel dělat na stavbu. Co zůstalo, byla Bobina, ale i to se stávalo obtížnějším, později i nebezpečným. V listopadu 1941 jsem byl povolán do pracovního transportu.

Byl vybrán Terezín, stará vojenská pevnost z dob Marie Terezie z osmnáctého století, kde byla prázdná kasárna. Město mělo asi 6000 obyvatel, kteří měli být přesídleni a kasárna a domy připraveny pro Židy, kteří museli opustit své domovy. Přípravou byla pověřena skupina 342 mladých lidí a já jsem byl jedním z nich. Za úkol jsme měli vyklidit kasárna a obytné domy. Skupině bylo slíbeno, že jejich rodiny nebudou poslány na východ. Po čtyřech měsících v počátcích Terezína jsem pracoval jeden a půl roku v dolech na Kladně a poté odvolán zpět do Terezína. V roce 1944 byla celá rodina poslána do Auschwitz – Birkenau, kde moji rodiče šli rovnou do plynové komory a švagr zahynul neznámo kde. Jen moje sestra a já jsme přežili.

Po návratu jsem se oženil a 1946 se nám narodil syn. Vzhledem k politickým změnám jsme 1948 emigrovali, napřed do Brazílie, kde se nám narodila dcera a později do USA. Žili jsme v New Yorku. Po smrti mé první manželky jsem se znovu oženil a teď žijeme na Floridě. Rodina se rozrostla, mám čtyři vnuky a prozatím tři pravnučky.

V předvolání, které jsem dostal 20. listopadu 1941 z ŽNO, stálo, že jsem byl zařazen do dělnického transportu. To byla věc proti které se nedalo nic namítat, zvláště, když jsem se setkal na schůzce účastníků transportu se spoustou řemeslníků, pomocných dělníků apod., jen s mladými lidmi od 20 do 35 let. Bylo nám tam všelicos slíbeno, vše líčeno v nejkrásnějších barvách a proto jsme v zařazení viděli jen a jen výhody. Slibovali nám normální poštovní styk, týdenní nebo čtrnáctidenní cestovní povolení, dobré ubytovací a stravovací podmínky a že rodinní příslušníci, které uvedeme ve zvláštním seznamu, budou chráněni před transporty do Polska, tehdy velmi aktuálními. Na otázku, kam vlastně jedeme a co tam budeme dělat, jsme dostali odpověď: „Jedete někam v Čechách, ne daleko od Prahy a budou se tam stavět baráky a připravovat ghetto.“ Tedy opravdu dělnický transport. Museli jsme vyplnit tzv. Vermögenserklärung, kde jsme vypsalí veškerý zanechaný majetek. Dnem odjezdu byl stanoven 24. listopad 1941.

V pondělí 24. listopadu 1941 ve 4.30 ráno byl sraz všech 342 účastníků na Hybernském, bývalém Masarykově nádraží. Až do odjezdu vlaku nikdo nepromluvil. Vlak se pomalu rozjížděl a my jsme se loučili s Prahou. Na jak dlouho? Cesta trvajíc asi tři hodiny nám ubíhala poměrně rychle. Skončili jsme v Bohušovicích. Konečně jsme odešli z Bohušovic po silnici a vešli do Terezína.

Jednoho dne si nás nechal nastoupit Lagerinspektor Bergl velmi rozkacený. Právil, že byla zadržena žena-arijka s třemi dopisy od pachatelů, kteří uprchli. Přečetl adresy a vyzval ony tři pisatele, aby se přihlásili. Nikdo. Znovu je vyzval a slíbil, že se žádnému z nich nic nestane, přihlásí-li se. Po chvíli váhání, přesvědčení Berglovým slibem, se přihlásili. Rozmlouval s nimi, něco zapisoval – a asi hodinu poté byli všichni tři uvězněni.

8. ledna 1942 jsem přišel večer po práci zpět do kasáren a hned mě zarazila podivná nálada všech. Chodili zamklí a ačkoliv byl poslední večer před transportem, byly všechny pracovní skupiny doma. Zeptal jsem se, co se děje. Bylo mi odpovězeno, že byla narychlo svolána jedna pracovní skupina na noční práci, za kterou bude zvláštní, mimořádně velký přiděl chleba. Pracovištěm byla Ústecká kasárna, hlavní sklad. O jakou práci se jedná bude prý řečeno až po opuštění kasáren. Tu i já jsem se zarazil ve zlé předtuše. A další informace mě zdrtila. Truhláři ze stavebních dílen nepřišli domů a dostali za úkol postavit okamžitě šibenici, která musí být do rána hotova, také žebřík a stoličky. To stačilo. Byla to hrozná noc. Noc šílených snů, divého převalování, doufání... Marně. Již se otevřela vrata. Zeleň zasvítla, v ranním světle se zaleskly pušky s nasazenými bodly a vyšli... Bylo jich devět a právě tolik četníků. Vrata se nehlučně zavřela. Zůstal jsem shrben stát se svěšenou hlavou. Za vysokou zdí byly chvíli slyšet kroky. Hrdlo se mi sevřelo, přestal jsem dýchat... 9. ledna 1942 bylo popraveno 9 mužů z 10 odsouzených. Jeden zemřel ve vězení na zápal plic. Všichni byli odsouzeni pro ilegální dopisy a v odsouzení bylo uvedeno: „Herabsetzung des Ansehens des Reiches“, trest za zlehčení nařízení Říše. Mezi nimi byl i jeden, který se dobrovolně přihlásil tenkrát na dvoře, když mu byla slíbena beztrestnost... Podle pozdějších zpráv zemřeli všichni hrdině, aniž by prosili o milost. Poslední jejich slova platila budoucnosti Československa a Sovětského svazu. Odpoledne potom odjel první transport do Rigy. 27. února bylo popraveno na šibenici dalších sedm mužů za ilegální dopisy z Terezína. Vše se odehrálo jako při první popravě. Opět muselo být přítomno židovské vedení a oddíl „Ghettowache“. Jediný rozdíl byl v tom, že tři z deseti odsouzených dostali milost.

Zdař Bůh, zdař Bůh! Tento pozdrav začal se ozývatí najednou po celém nádvoří v kasárnách. Není divný a nezvyklý tento hornický pozdrav v Terezíně? Ne. 21. února 1942 to nebylo nic divného, protože již ráno byl povolán první dělnický transport z Terezína do Kladna. 100 mladých mužů bylo určeno k odjezdu na práci do kladenských dolů. Zavazadla nám odvezli a my jsme putovali do Bohušovic na nádraží. Doprovázeli nás četníci, kteří společnou jízdu přes Kralupy s námi strávili v družném rozhovoru. V Kralupech naše vozy připojili k vlaku na Kladno a v Dubí nás 50 vystoupilo. Četníci nás na nádraží předali správě závodu, která tam čekala. Bílý pruh se táhne lány zhnědlých polí se špinavým povlakem. Betonový pruh, který už viděl tolik bídy a utrpení. Pro nás to byla také cesta k první stanici svobody. Těžký krunýř hradeb a valů jsme odložili. Pochodujeme již lehkým krokem bez zatížení, částečně oproštěni. Jak to, že jen částečně? Doprovázeli nás ještě četníci, za námi byla ještě věž kostela. Ale před námi dvě tenké stužky, po kterých jsme se měli přiblížit svobodě. Neuplynuly měsíce, měsíce nebo roky, jen minuty – a přece vše minulé bylo zapomenuto, když jsme nasedli. Z myslí nám vymizely vzpomínky na těžké i radostné chvíle. Existovala pro nás jen budoucnost. Dovedli jsme zapomenout na to, o čem jsme se domnívali, že nezapomeneme nikdy v životě. Vlak se rozjíždí... nádraží, prvá noc, oběd na talíři, lampy a těžní věž, klec, tma, sporé světlo, hukot motorů, tma, uhlí, hunty, lampy, horká voda, utržený kalendář, talíře, uhlí, žně, horko, podzimní slunce, ranní mlhy, uhlí...

Moje pocity, poznatky a zápisy jsem napsal v roce 1942 ještě na Kladně do sešitu, který se mi podařilo dostat k přátelům do Prahy. Ti jej uschovali a po válce mi jej předali. Vzhledem k poválečným okolnostem jsem si ho neponechal, ale dopravil dále do Izraele. Tam byl předán organizaci Bejt Theresienstadt, Martyrs' remembrance association, Kibuc Givat Chaim Ichud, Israel.

Přepsal jsem svůj originální text, který jste si teď mohli přečíst.

Bez komentáře

Když jsem viděla tatínka poprvé a naposled plakat, seděl u rozhlasového přijímače a poslouchal zprávy. Bylo 29. září 1938. „Ale tati, vždyť v novinách psali, že Francie Československo neopustí,“ pravila jsem zasněženě. Omlouvá mne to, že mi bylo devět.

Naše poslední rodinná fotografie byla pořízena u příležitosti dědečkových sedmdesátin. Na snímku jsou všichni tři jeho synové s manželkami (jedním z nich byl můj otec), moje mladší sestra a já. Strýc Josef s tetou Vlastou odjeli jedním z prvních transportů „do Polska“, pamatuji, jak jsme pro ně balili a pečlivě skládali kostkový cukr. Už jsme o strýci a tetě nikdy neslyšeli.

Strýc Ruda s tetou Elou zahynuli pravděpodobně v rodinném táboře v Birkenau.

O dědečkovi jsem slyšela od přítelkyně po válce. Viděla ho v Terezíně (to jsme tam ještě nebyli), seděl prý s velkou boulí na boku a čekal na odtransportování. „Pravděpodobně už tam

nedojel,“ pravila přítelkyně. Nevím, jestli to měla být útěcha. Někdy mne napadá, že rčení „co oči nevidí, srdce nebolí“ není moc pravdivé.

Teta Jiřina učila v židovské škole v Jáchymově ulici a „četla“ nám z našich dětských kreseb. Byla zapojena do protinacistického odboje a skončila na popravišti.

Spolu s drobnou plavovlasou Lily jsem dělala přijímací zkoušku na reálné gymnázium. Pro přijímání židovských dětí už byla kvóta, Lilka udělala zkoušku lépe než já a byla přijata. Hned poté však židovské děti nepřijímali, kvóta nekvóta. Už nevím, od koho jsem se dověděla, že Lilka zahynula na pochodu smrti. Vězňové si museli před popravou sami vykopat hrob.

Když jsem si stěžovala psycholožce, že stále více zapomínám (mám už na to věk), utěšila mne tím, že mozek ve stáří už nemá takovou kapacitu, bezvýznamné věci eliminuje a jen významné zůstávají...

B. Guttmanová

Alena Munková,

naše členka i kamarádka zemřela letos 14. dubna. Jako vzpomínku na ni otiskujeme text rozloučení režiséra Miloše Zvěřiny, který přednesl na Alenině pohřbu jménem Českého filmového a televizního svazu i jménem svým, protože se s ním ztotožňujeme:

Drahá Aleno, milý Jiří, paní Hanko, vážení smuteční hosté,

dovolte, abych se se zesnulou novinářkou, scenáristkou a dramaturgyní, naší kamarádkou a přítelkyní paní Alenou Munkovou rozloučil jménem Českého filmového a televizního svazu, jehož byla Alena dlouholetou členkou. V průběhu let aktivně pracovala v jeho výborech, při vzniku animované sekce, byla důstojnou reprezentantkou FITESu ve festivalových komisích a porotách.

Asi právě proto, že byla Alena Munková skromnou osobností a nikdy netoužila po publicitě a módním zviditelňování, přinesla o jejím úmrtí zprávu všechna významná média v naší zemi. Její lidský osud i profesní život je dobře znám a netřeba ho ze široka rozebírat. Alena to neměla ani ráda! Mezi vámi je zde dnes mnoho osobností, s kterými Alena Munková spoluvytvářela historii naší kinematografie, především múzy snad nejkrásnější – té animované! Její životní zkušenost s různými politickými a uměleckými – *ismy* ji vedla k pokoře, věcnosti i strízlivosti. Vrozená inteligence, citlivost a vnímavost společně s talentem i touhou po vzdělání z ní dělaly přitažlivou osobnost, noblesní ženu a respektovanou kumštýřku. Alenin životní poznání a zrání určitě ovlivnila zkušenost terezínského ghetta, transporty smrti i komíny Osvětlemi. To vše vytvářelo její smysl pro spravedlnost a solidaritu, tedy hřivny, které nebývají v umělecké oblasti vždy samozřejmostí. Alena byla prostě slušný člověk (!), který se zároveň nestyděl dát cudně, ale jasně najevo své názory a pocity.

Celý život psala Alena Munková knihy, články eseje, básně, dramaturgovala animované programové filmy Bratří v triku i Studia Jiřího Trnky, ale nejméně diváky Ti Aleno budou děti a ctitelé Večerníčku České televize ...Dorotka, Edudant a Francimor, Pučálkovic Amina i Štaflík a Špagetka nás všechny přežijí... spoluvytvářela jsi jejich nesmrtelnou duši!

Milá Aleno, děkuji Ti osobně za naše dlouholeté přátelství a spolupráci. Jsem též terezínské dítě, které ale nepoznalo hrůzy a útrapy rodného města – naše Uvězněné sny. Děkuji za vše, co jsme si řekli i neřekli, protože o tom nesdělitelném se pouze mlčí ...Šalom, Alenko!

Dopis Alenina bratra, básníka Františka Listopada

Když jsme byli malí, říkal jsem jí Alenko – Pradlenko. Asi proto, že se to rýmovalo, a taky, že ráda prala s paní Hnátkovou. Pralo se v pondělí na půdě.

Když byla starší a já už žil v ilegalitě, přinášela mi čisté prádlo, Alenka – Pradlenka. Scházeli jsme se na Smetanově lávce. Jednoho dne jsme se už nesešli.

Pak jsem ji potkal po válce čirou náhodou už na ulici. Nevěděli jsme o sobě. Živí, mrtví?

Po krátkém čase žil jsem znovu jinde a mezi námi železná opona.

A dnes jsme znovu skoro spolu. Konečně spolu, Alenko, sestřičko, pradlenko.

Jirka, Tvůj bratr

INFORMACE – VZKAZY – VÝZVY – PROSBY

Zpracovávám genealogii rodu Janských. V rámci tohoto pátrání po předcích hledám i jakoukoliv zmínku o židovských příbuzných z rodu Elbogenů (Ellbogenů). Žili v obcích České Libchavy, okres Ústí nad Orlicí, Osek u Duchcova, Řepníky u Vysokého Mýta a v blízkém okolí těchto míst. Samozřejmě mohli žít i jinde, nejen v Čechách. Uvítám každou informaci. Také pátrám po zprávě o továrně v Teplicích – Šanově na *Tmel, olyové a lakové barvy*, kterou vlastnil Rudolf Elbogen. Děkuji předem za ochotu.

Karel Janský – karel@jansky.cz, tel.: 724 557 808

☆☆☆

„Nejlepší jídlo – buchty s krémem (s tím hnědým čímsi z kávové náhražky s bílými vločkami margarínu)“ – viz vzpomínka Michaely Vidlákové na nejlepší jídlo – Tereziánská iniciativa č. 41, s. 11.

S tímto krémem mám neuvěřitelné zkušenosti. Do dneška mě různí přeživší žádají o recept na tuto „pochoutku“ a mnozí tvrdí, že to bylo **to nejlepší, co kdy jedli**. Všichni chtějí recept. Nikdo mi však už nikdy neřekl, zda ho skutečně uvařili. Chápu, že vzpomínka na krém může představovat vrchol kulinářství v tereziánském jídelníčku, ale že by v posledních 63 letech nejedli nic lepšího, se mi zdá až neuvěřitelné.

V článku Pavla Stránského (TI č. 41, s. 20) o mrzačení českého jazyka jsem našel i své téma. I mně to vadí, a to češtinu používám jen málo. Nechápu, že se do češtiny vloudilo tolik anglických slov, pro něž existují i přesná česká slova. Rozumím používání anglických výrazů v „počítačovém slangu“, ale proč v rozhlasu, novinách, přednáškách profesorů a v politice? Tam to snad není potřeba.

V čísle 41 našeho časopisu jsem velmi uvítal upozornění na webovou podobu Tereziánské iniciativy. (<http://www.terezinstudies.cz/cz2/TI/newsletter/newsletter>). Klikl jsem a viděl jsem. Všechno je jasné a čitelné. Rád bych ušetřil poštovné, ale jak se dozvím, že je nové číslo časopisu na „síť“?

Eda Krasa, USA

☆☆☆

Vážená redakční rado, děkuji za zaslání časopisu Tereziánská iniciativa, který je vždy zajímavý a výtečně psaný, i když mně to připomíná těžkou dobu.

Srdečně zdraví

Frank H. Schiller, Los Angeles

☆☆☆

Moje maminka Angela (Anděla) Krausová byla od roku 1941 do roku 1945 v Terezíně a celou dobu se starala o děti. Moc prosím, aby se mi ozval někdo z těch „dětí“. Maminka mi moc nevyprávěla, jen kusé příběhy. Byla bych moc ráda, kdybych se dozvěděla víc a poznala „dětí“, o které se maminka starala. Moc děkuji

MUDr. Jana Krupková, Svojetická 2, Praha 10 – Strašnice
tel.: 737 367 323

☆☆☆

V roce 1996 jsem publikovala v Kanadě knížku, která byla odměněna cenou Ellie Wiesela za *Holocaust Memoirs*. Kniha má titul THERESIENSTADT – THE TOWN THE NAZIS GAVE TO THE JEWS. Byla bych velmi ráda, kdyby kniha byla přeložena do češtiny. V Terezíně si má matka psala deník, který jsem později přeložila do angličtiny a publikovala jej. Možná, že by to českou veřejnost zajímalo. Mohl by někdo knihu přeložit do češtiny?

Věra Schiff – Katzová, Toronto, Kanada

☆☆☆

Najde se mezi námi někdo, kdo by něco věděl o letních táborech převážně pražské židovské mládeže, věnovaných vedle bohaté sportovní činnosti také zdokonalení v němčině? Tábory vedl pan Otto Felix společně se ženou jménem Blanka. V roce 1937 byl tábor zřízen poblíž Teplic pod jménem *Pension Onkel Otto und Tante Blanka*. V roce 1938 se uskutečnil v okolí Jičína a jeho jméno se změnilo na české *Pension tety Blanky a strýce Otty*. Jakékoli sdělení, které by pomohlo k získání dalších informací o těchto táborech, třeba i jen kontakt na další osobu, by velmi pomohlo panu Michalu Schonbergovi, který již několik let pracuje na biografii Josefa Škvoreckého a Zdeny Salivarové.

Josef Škvorecký se totiž obou těchto táborů zúčastnil a s mnoha účastníky se spřátelil. Po Mnichovu přestal tábor existovat a pan Škvorecký ztratil spojení na své židovské kamarády, z nichž asi většina zahynula během holocaustu.

Svá sdělení můžete poslat do redakce nebo ještě lépe přímo autorovi biografie na e-mail:

schonberg@utsc.toronto.ca

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@gmail.com

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Božena Guttmannová, Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 43 vyšlo v květnu 2008.

MK ČR E 10779